

SI.
Svenska institutet

Acest proiect este realizat cu asistența
Programului Susținerea Măsurilor de Promovare
a Încrederii, finanțat de Uniunea Europeană,
cofinanțat și implementat de Programul
Națunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD)

Ministerul Educației al Republicii Moldova

Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Cultura bunei vecinătăți

Curriculum pentru educația interculturală a copiilor
din instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova

Chișinău, 2015

Lucrarea este realizată în cadrul proiectului “Educația interculturală de pe ambele maluri ale Nistrului”, care este implementat cu sprijinul Programului UE-PNUD “Susținerea Măsurilor de Promovare a Încrederii”. Aceasta apare cu sprijinul Institutului suedez, în parteneriat cu Societatea suedeză pentru pace și arbitraj, și al rețelei Est-Europene GPAAC – “Parteneriat Global pentru Prevenirea Conflictelor Armate”, precum și al Centrului de Informare și Cercetare “Integrare și Dezvoltare”.

Punctele de vedere exprimate în prezenta lucrare sînt cele ale autorilor și nu angajează în nici un fel instituțiile de care aceștia aparțin, tot așa cum nu reflectă poziția instituției care a finanțat elaborarea sau care a asigurat managementul proiectului.

Coordonatori: Viorica GORAȘ-POSTICĂ, doctor habilitat în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Rima BEZEDE, președinte, A.O. Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Autori: Elena SUFF, doctor în științe filologice, lector superior, Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă* din Chișinău
Efimia MUSTEAȚĂ, grad didactic superior, metodist, Instituția preșcolară nr. 52 din Chișinău
Liudmila MUHOMORINA, educator-metodist, Instituția preșcolară de tip combinat nr. 2 *Zolotoi kliucik* din Eupatoria
Margarita ARADJIONI, doctor în istorie, cercetător superior, Institutul de Tehnologii și Conținuturi Inovative în Învățămînt, Ministerul Educației și Științei din Ucraina
Liubovi TRIGUB, lector superior, Universitatea de Pedagogie și Inginerie din Crimeea

Consultanți: Alla NIKITCENKO, doctor în științe pedagogice, consultant principal, Ministerul Educației al Republicii Moldova
Elena TULBA, specialist principal, Direcția generală educație, UTA Găgăuzia

Recenzenți: Lia SCLIFOS, doctor în pedagogie, manager al proiectului *Parteneriat global pentru educație*, Ministerul Educației al Republicii Moldova
Maria BARANOV, grad didactic superior, metodist, instituția preșcolară nr. 216, mun. Chișinău

Lectori: Mariana VATAMANU-CIOCANU, Dan BOGDEA

Copertă și procesare computerizată: Nicolae SUSANU

Tipar: “Bons Offices” SRL, mun. Chișinău

Tiraj: 300 ex.

© Centrul Educațional PRO DIDACTICA. Toate drepturile rezervate.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Cultura bunei vecinătăți: Curriculum pentru educația interculturală a copiilor din instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova = Культура добрососедства: Куррикулум по межкультурному раннему воспитанию детей в Республике Молдова / Elena Suff, Efimia Musteață, Liudmila Muhomorina [et al.]; coord.: Viorica Goraș-Postică, Rima Bezedo; Centrul Educațional “Pro Didactica”. - Chișinău: Centrul Educațional “Pro Didactica”, 2014 (Tipogr. “Bons Offices”). - 68; 72 p.

Tit., text paral.: lb. rom., rusă. - Pag. var. - Carte-valet (inversă). - Apare cu suportul financiar al Uniunii Europene, - 300 ex.

ISBN 978-9975-4125-9-9

Structura și conținutul curriculumului

Preliminarii	4
I. Repere conceptuale	5
1. Funcția pedagogică.....	5
2. Principiile de elaborare a curriculumului.....	6
3. Scop și obiective.....	6
II. Obiective generale și competențe intercurriculare	8
III. Specificul formării de competențe	9
IV. Conținuturi recomandate	10
Modulul 1: Natura Republicii Moldova.....	11
Modulul 2: Oamenii din Republica Moldova și cultura lor.....	24
Modulul 3: Parteneriatul cu familia.....	59
V. Strategii didactice	61
1. Metode și tehnici de învățare.....	61
2. Forme de învățare.....	64
VI. Bibliografie	65
Anexa 1	66

Preliminarii

Problema educării cetățeanului, a creării unei culturi a dialogului interetnic și interreligios este actuală pentru toate statele lumii. Abordările de rezolvare a acestei probleme variază și depind, în mare măsură, de condițiile istorice și social-politice specifice țării, de valorile sale.

Republica Moldova este un stat multiethnic și multiconfesional. În acest context, o importanță deosebită capătă educația interculturală și dezvoltarea abilităților de interacțiune tolerantă în cadrul instituțiilor de învățământ de toate nivelurile. Acesta este cel mai eficient mijloc de prevenire atât a intoleranței etnice, cât și a celei religioase.

Curriculumul pentru educația interculturală a copiilor din instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova a fost elaborat în baza Programei regionale și a recomandărilor metodice pentru educația interculturală a copiilor de vîrstă preșcolară din Republica Autonomă Crimeea, Ucraina – „Крымский венок”.

Predarea și funcționarea limbilor naționale, alături de cunoașterea culturilor naționale de către copiii din instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova sînt subiecte aflate constant în atenția pedagogilor. În multe grădinițe se deschid grupe cu instruire în limbile ucraineană, rusă, găgăuză, bulgară, ebraică; în conținutul învățămîntului se introduce material etnologic și culturologic. Avînd în vedere caracteristicile psihice și emoționale ale preșcolarilor, este necesar să le oferim lucrări în care se aduc exemple de coexistență pașnică, prietenie și cooperare de succes între reprezentanții diferitelor naționalități și religii. Percepția lumii ca un sistem unic de existență, cu o multitudine de forme culturale, lingvistice, ideatice, atitudinale, conștientizarea acestei diversități și unități dictează educarea la copii a respectului pentru alte valori, dînd prioritate valorilor universale. Asimilarea culturii mondiale prin prisma celei naționale va înlesni formarea spiritualității viitorului cetățean, capabil să locuiască în mod pașnic și civilizat nu doar în propriul stat, ci și oriunde în lume.

În mod evident, în Republica Moldova se observă necesitatea stringentă de dezvoltare a unei abordări sistematice nu numai a predării-învățării unor subiecte legate de cultura etniilor, ci și a celor legate de înțelegerea celuilalt și conviețuirea pașnică. Curriculumul *Cultura bunei vecinătăți* va contribui la educarea tinerei generații în spiritul respectului reciproc, al deschiderii și toleranței.

I. Repere conceptuale

1. Funcția pedagogică

Conținutul educației la această treaptă este determinat de documentele de politici elaborate de Ministerul Educației – *Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova și Standardele de educație și dezvoltare a copiilor de la naștere pînă la 7 ani*, în care au fost identificate direcțiile de activitate a cadrelor didactice pentru atingerea nivelului necesar de dezvoltare, instruire și educație, în special dobîndirea de către copii a abilităților de relaționare interpersonală, cultivarea respectului reciproc și a toleranței. Partea variabilă a curriculumului actual permite crearea de programe și materiale didactice care trebuie să reflecte particularitățile etniilor conlocuitoare în Republica Moldova, să satisfacă necesitățile și interesele copiilor care vorbesc limbi diferite și reprezintă culturi diverse.

Curriculumul pentru educația interculturală a copiilor din instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova este parte a unui program educațional complex, care are scopul de a cultiva spiritul toleranței. Una dintre prioritățile politicii educaționale moderne este formarea unei conștiințe și a unui comportament tolerant (ne referim mai ales la toleranța etnică și religioasă). Oglindind diversitatea culturală la nivel de țară și regiune, educatorii trebuie să acorde o atenție deosebită nu numai formării identității naționale și a bazei acesteia – identitatea în devenire, ceea ce ar însemna că fiecare copil adoptă valori atemporale, general-umane, dar și educării unei atitudini respectuoase și tolerante față de alte etnii și religii.

Toleranța, asemeni altor calități ale personalității, nu este dată de la natură, ci se formează treptat, pe parcursul socializării. Ea se manifestă la copil atît sub influența condițiilor sociale generale, cît și în urma activității intenționate a unor entități sociale – familie, școală, instituții extrașcolare și mass-media. Ținînd cont de faptul că la vîrsta de 4 ani apar primele semne ale identității naționale a copilului, anume acest moment este recomandat pentru inițierea activităților de cultivare a toleranței etnice și confesionale.

Curriculumul pentru educația interculturală a copiilor din instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova este prevăzut pentru grupele medii, mari și preșcolare.

2. Principiile de elaborare a curriculumului

La elaborarea conținutului au fost folosite următoarele principii:

- *principiul priorității valorilor universale*: toleranță etnică și religioasă; cultura păcii; egalitatea grupurilor lingvistice, etnice și religioase, indiferent de statutul, numărul și durata aflării în Republica Moldova;
- *principiul renașterii, conservării și dezvoltării identității etnice și culturale și principiul dialogului culturilor* (aspectele privitoare la cultura tradițională sînt tratate conform principiului tematic);
- *principiul accesibilității*: formele și metodele de lucru cu copiii, volumul materialului istoric și etnografic trebuie să corespundă anumitor caracteristici perceptuale și psihologice ale copiilor de vîrstă preșcolară;
- *principiul continuității*: presupune continuarea și aprofundarea conținutului activității de educație interculturală a copiilor la vîrstă școlară mică.

3. Scop și obiective

Scopul programului metodic complex *Cultura buneii vecinătăți* – care va fi implementat la mai multe trepte de învățămînt – este educarea respectului copilului față de părinți, identitatea sa culturală, limba și valorile naționale ale țării de reședință, dar și ale țării de origine, față de alte culturi; pregătirea pentru o viață responsabilă într-o societate democratică, în spiritul înțelegerii reciproce, al păcii, toleranței, prieteniei între toate popoarele, grupurile etnice și religioase. Acesta corespunde stipulărilor documentelor internaționale și naționale ale Republicii Moldova cu privire la drepturile copilului, precum și *Concepției direcțiilor prioritare ale educației în instituțiile din Republica Moldova*.

Pentru atingerea scopului general al programului, este necesar a realiza următoarele *obiective*:

- formarea culturii spirituale, a unei atitudini morale și etice corecte față de:
 - familie, casă părintească, oraș (sat, comună), patrie;
 - natura plaiului natal;
 - limba, istoria și patrimoniul cultural ale propriului popor și ale oamenilor în mediul cărora locuiește;
- încurajarea compasiunii, grijii, atenției față de neam, familie, prieteni și colegi, reprezentanții altor naționalități și religii etc.;
- educarea respectului pentru oameni și rezultatele muncii lor, pentru țara natală, simbolurile de stat și simbolurile etnice, tradițiile, sărbătorile oficiale și religioase;
- cultivarea respectului, a simpatiei, a sentimentelor de demnitate personală, a tole-

ranței față de oameni de alte naționalități;

- familiarizarea cu caracteristicile limbii, cu obiceiurile și modul de viață al persoanelor care locuiesc în Republica Moldova, inclusiv cu tradițiile familiale și religioase, etica populară și tradițiile ospitalității;
- dezvoltarea comunicării interetnice și a „culturii păcii”;
- formarea unei poziții cetățenești active, a patriotismului și a mândriei naționale, a atitudinii pozitive față de diversitatea culturală;
- crearea condițiilor pentru cunoașterea istoriei locale și a tradițiilor populare în instituțiile de educație timpurie.

Pe de altă parte, este necesar a pregăti copilul pentru înțelegerea diversității spațiului cultural al Republicii Moldova, ca parte integrantă a procesului cultural și istoric european și mondial.

Ca material de bază, un loc aparte revine speciilor creației populare: basme, proverbe, ghicitori, zicale, cîmilituri, cîntece populare, dansuri, jocuri folclorice etc.

II. Obiective generale și competențe intercurriculare

Scopul principal al *Curriculumul pentru educația interculturală a copiilor din instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova* este educarea unor personalități social competente, înzestrate cu gândire critică și calități tolerante, cetățeni conștienți și patrioți ai țării lor, care cunosc bine țara, tind și sînt capabili să își gestioneze în mod responsabil viața, pentru a păstra și a spori potențialul natural, economic și cultural al țării.

Obiectivele generale:

- formarea reprezentărilor elementare despre mediul natural și cultura ecologică; dezvoltarea comportamentelor și a atitudinilor moral-afective față de mediul ambiant, prin familiarizarea copiilor cu diversitatea naturii Republicii Moldova;
- formarea deprinderilor sociale, a comportamentului tolerant; dezvoltarea atitudinii conștiente față de sine (ca persoană unică, egală cu alții), a interesului față de omenii din jur și tradițiile lor culturale, a capacității de a accepta o altă experiență socială; formarea stereotipurilor etnice pozitive, a dorinței de a cunoaște oamenii și de a face fapte bune;
- formarea unor relații interpersonale pozitive între copiii de diferite etnii, în contextul valorilor promovate de educația interculturală.

Curriculumul *Cultura bunei vecinătăți* oferă posibilitatea integrării tuturor domeniilor de dezvoltare a copilului, care sînt structurate în *Standardele de învățare și dezvoltare pentru copilul de la naștere pînă la 7 ani*. Fiecare acțiune de explorare a mediului în care crește copilul implică atît procese mentale, cît și trăiri afective și motricitate. Pentru a cunoaște astfel de experiențe, copilul trebuie să fie sprijinit în dezvoltarea sa sub raport cognitiv, socioemoțional și fizic.

Marele avantaj al acestui demers constă în unicitatea sa: materia propusă poate fi însușită de copii la mai multe niveluri ale piramidei de învățămînt.

Dezvoltarea unui mediu educațional bine organizat asigură formarea unui șir de competențe (precum cele de comunicare și de observare), a unor deprinderi de activitate practică, a abilității de a-și alege activitățile după interes. Copiii se obișnuiesc cu diverse forme de participare într-un lucru comun, învață să întreprindă acțiuni conștiente într-o situație dată.

III. Specificul formării de competențe

Abordarea pedagogică a curriculumului:

- Activitățile organizate cu copiii de vîrstă timpurie vor purta un caracter integrat.
- Oferirea unor informații generale despre Republica Moldova legate de istoria, cultura, obiceiurile și stilul de viață al etniilor conlocuitoare; cunoștințe despre etică, estetică și mediu, perceptibile pentru această categorie de vîrstă.
- Familiarizarea cu diferite domenii ale artei: pictură, muzică și literatură.
- Atitudinea prietenoasă față de diferite rase, naționalități și religii se va forma cu luarea în calcul a trei componente: cognitivă, emoțională și comportamentală (volitivă).
- Drept *mijloace* ale educației interculturale vor servi comunicarea ghidată pedagogic cu semenii și cu adulții de diferite naționalități, arta populară, jocurile, literatura artistică etc.
- Formarea la copii a atitudinii tolerante în comunicarea interetnică va începe cu crearea unui context emoțional pozitiv privind însăși existența altor popoare, limbi, culturi/mentalități.
- Atenția copiilor va fi concentrată asupra bogăției culturilor și întrepătrunderii lor, asupra talentelor oamenilor și calităților lor pozitive, asupra idealurilor morale.
- Facilitarea dobîndirii de către copii a unor deprinderi etice elementare în relațiile interetnice și formarea convingerii că oamenii trebuie să trăiască în pace și prietenie.
- Familiarizarea cu valorile culturale va începe de la valorile naționale ale grupului.
- Caracterul dinamic al activității de cunoaștere și explorare va fi asigurat inclusiv prin intermediul textelor literare și al artelor plastice.

Abordări metodologice generale privind organizarea procesului educațional:

- Demersul este axat pe trecerea treptată de la percepție la idei și generalizări.
- Experiențele relevante se acumulează prin diverse contacte cu obiectele din mediul în care crește și se educă copilul; se reflectează asupra acestor experiențe, integrînd impresiile într-o imagine complexă a lumii.
- Copiii iau cunoștință de comorile spirituale ale națiunii, pentru a înțelege faptul că lumea este frumoasă în diversitatea sa.
- Componenta etnoculturală (folclor, jocuri populare, arte și meserii, natura) permite crearea fundalului emoțional necesar, dezvoltarea curiozității, sporirea motivației pentru învățare.
- Este stimulată activitatea cognitivă, independența, spiritul artistic; se pune accent pe familiarizarea cu frumusețea și individualitatea popoarelor.

IV. Conținuturi recomandate

Modulele principale sînt:

1. *Natura Republicii Moldova;*
2. *Oamenii din Republica Moldova și cultura lor;*
3. *Parteneriatul cu familia.*

Modulul *Oamenii din Republica Moldova și cultura lor* este divizat în următoarele **sub-module**: *Comunicarea în limba maternă și în „limba vecinului”, Cultura tradițională și modernă a locuitorilor Republicii Moldova, Istoria oamenilor și a monumentelor, Literatura pentru copii, Muzica popoarelor din Republica Moldova, Ne jucăm împreună.* Fiecare submodul definește principalele obiective și sarcini în lucrul cu copiii de vîrstă timpurie (grupele medii, mare și preșcolară), nivelul de cunoștințe și abilități necesare, indicatorii de dezvoltare cu succes a acestora. Se mai propun și recomandări metodice cu privire la conținutul secțiunii.

Glosarul cuprinde conceptele de bază care se întîlnesc în curriculum.

Bibliografia include izvoarele utilizate la elaborarea programelor și a suportului metodic, precum și literatura recomandată educatorilor pentru studiu suplimentar.

* * *

Implementarea Curriculumului pentru educația interculturală a copiilor din instituțiile de educație timpurie „Cultura buneii vecinătăți” poate fi realizată în cadrul activităților didactice și excursiilor, al pregătirii și desfășurării sărbătorilor și a matineelor, precum și în viața de zi cu zi: în timpul plimbărilor, observațiilor, interviurilor, în activitatea individuală și în lucrul cu părinții, în timpul lecturilor, al activităților teatrale etc.

Conținutul curriculumului este menit să trezească la copii interesul și dragostea pentru patria lor, pămîntul natal, natură, cultura populară, tradițiile folclorice, precum și pentru istoria și valorile culturale ale poporului lor.

Prin intermediul acestei tematici se va contribui la dezvoltarea gustului estetic și educarea simțului artistico-plastic în baza celor mai bune exemple, care vor cuprinde atît arta românească, cît și arta altor popoare din Republica Moldova: ucraineană, rusă, găgăuză, bulgară etc.

Se va arăta originalitatea și identitatea culturală a diverselor etnii din Moldova. Copiii vor învăța, astfel, să înțeleagă limbajul artei populare. Or, anume în rituri, basme, dansuri, costume, ustensile, arhitectură sînt întruchipate cele mai importante atitudini și sentimente față de lume ale fiecărui popor.

Modulul 1: Natura Republicii Moldova

Obiectivele generale:

Pentru copiii de vîrstă mijlocie:

- dezvoltarea interesului față de obiecte și fenomene naturale, formarea unor emoții pozitive în urma interacțiunii cu ele;
- îmbogățirea reprezentărilor despre diversitatea naturii;
- implicarea în activități practice de explorare a naturii;
- educarea unei atitudini grijulii și corecte față de resursele mediului ambiant.

Pentru copiii de vîrstă mare:

- stimularea și menținerea interesului pentru natură, obiectele și fenomenele naturale;
- dezvoltarea interesului pentru cunoașterea naturii, formarea abilităților de observare și explorare a obiectelor și a fenomenelor din mediul natural;
- familiarizarea cu caracteristicile climei, formarea reprezentărilor despre influența ei asupra schimbărilor sezoniere ce au loc în orașul/orășelul/satul natal;
- formarea reprezentărilor despre interacțiunea elementelor biologice ale naturii vii și moarte din zona apropiată;
- implicarea în activități practice de ocrotire a naturii și a mediului ambiant.

Pentru copiii de vîrstă mijlocie:

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Demonstrează cunoștințe despre specificul zonelor naturale.	Zona în care trăiesc și în care se educă: arborii, arbuștii, plantele de pe teritoriul grădiniței, din parcul din apropiere Rîuri și lacuri Fauna Deosebirile zonelor naturale	Examinarea imaginilor, albumurilor Alcătuirea povestirilor în urma observărilor Discuții Excursii etc.

Cunosc aspecte ale fenomenelor naturale.	Specificul climei locale și al schimbărilor sezoniere în natură Adaptarea animalelor și a plantelor la fenomenele naturale	Observări în natură, în diferite momente ale anului, asupra nivelului apelor, râurilor Jocuri, discuții despre fenomene Efecte asupra activităților zilnice Povestiri, vizionarea unor secvențe video etc.
Manifestă interes față de legăturile dintre natura vie și moartă și dintre natură și om.	Clasificarea și descrierea obiectelor vii și moarte, definirea relațiilor dintre ele	Conversații Examinarea albumurilor Citirea literaturii pentru copii Selectarea colecțiilor, a materialului ilustrativ etc.
Înțeleg faptul că natura trebuie ocrotită. Cunosc interacțiunile activității omului cu mediul natural.	Activități practice în natură Îngrijirea plantelor, animalelor, iazurilor, lacurilor, râurilor ș.a. Reguli de comportare în natură și modalități de acordare a ajutorului animalelor și păsărilor în perioada rece a anului	Observări asupra activității oamenilor, acordarea ajutorului animalelor, plantelor Jocuri didactice și de rol etc.

Pentru copiii de vîrstă mare:

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Recunosc Republica Moldova pe hartă și cunosc caracteristicile ei specifice.	Harta Republicii Moldova Hotarele țării Zonele de Nord, Centru, Sud Specificul fiecărei zone	Excursii Vizionarea unor secvențe video Jocuri didactice Observări, alcătuirea de povestiri în baza celor văzute Descrieri Completarea albumurilor Examinarea fotografiilor, a tablourilor etc.

Cunosc specificul zonelor naturale. Recunosc amplasarea lor pe hartă.	Condițiile naturale și climatice, caracteristica specifică fiecărei zone naturale: Nord, Centru, Sud Cele mai cunoscute obiecte naturale etc.	Confecționarea hărților, a machetelor Jocuri didactice și de rol Examinarea tablourilor, a imaginilor Convorbiri, discuții etc.
Manifestă reacții emoționale pozitive față de fenomene și obiecte din natură, cunosc obiecte din anturajul apropiat (plante și animale din ungherașul naturii, de pe terenul grădiniței, de acasă, din curte).	Zona naturală în care locuim. Amplasarea ei. Relieful. Rezervoare de apă. „Insulele verzi” (grădini, parcuri, scuaruri, bulevarde) etc.	Observări, excursii Alcătuirea hărților ecologice Desenarea obiectelor Lecturi etc.
Cunosc care sînt interacțiunile omului cu natura, influențele activității lui asupra naturii. Manifestă responsabilitate pentru îngrijirea animalelor din ungherașul naturii etc.	Profesiile oamenilor. Activitățile oamenilor de la sate și de la orașe Protecția naturii. Reguli de comportare în natură și modalități de acordare a ajutorului animalelor și păsărilor	Activități practice: experimente Expoziții ale lucrărilor confecționate din materiale din natură Completarea hărților ecologice Vizionarea unor secvențe video Povestiri Confecționarea căsuțelor pentru păsări ș.a.
Cunosc legăturile dintre natura vie și moartă, legăturile din interiorul naturii, legăturile dintre om și natură.	Caracterizarea obiectelor din natura vie și moartă, stabilirea legăturilor între ele	Observări în natură. Descrierea obiectelor Evidența/înregistrarea și compararea rezultatelor Convorbiri Vizionări de secvențe video Examinări de albume foto, tablouri Lectura operelor literare (pentru consolidarea cunoștințelor)

<p>Înțeleg necesitatea ocrotirii și îngrijirii plantelor și a animalelor. Știu ce înseamnă ecologie, care este rolul naturii în viața omului.</p>	<p>Ocrotirea naturii Ecologia Influența omului asupra naturii Rolul naturii vii și moarte în viața omului Legătura dintre starea naturii și sănătatea omului Animalele, plantele incluse în Cartea roșie a Republicii Moldova</p>	<p>Observări ale vieții cotidiene Experimente Excursii Desenarea obiectelor din natură Alcătuirea/completarea hărților ecologice Selectarea și colectarea materialului ilustrativ ș.a.</p>
---	---	--

Familiarizarea copiilor cu natura Moldovei se realizează conform obiectivelor stipulate în *Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova*. Întrucît condițiile naturale și climaterice diferă de la nord la sud, este important a le arăta specificul tuturor zonelor naturale ale țării.

În modul sînt descrise caracteristicile celor trei zone naturale mari ale Moldovei – Nordul, Centrul și Sudul. În fiecare zonă sînt locuri pitorești: la nordul țării, în satul Țaul, Dondușeni, se află cel mai mare parc artificial; în centru – rezervațiile *Codrii* și *Plaiul Fagului*, iar în sud – stepa Bugeacului etc.

Respectînd principiile didactice de bază și ținînd cont de particularitățile de dezvoltare a copiilor de vîrstă preșcolară, familiarizarea cu natura se recomandă a fi efectuată începînd cu zona apropiată locului de trai și amplasării instituției educaționale. Copiilor li se prezintă arborii, arbuștii și plantele de pe terenul grădiniței, din parcul sau pădurea din preajmă. Ei află denumirile rîurilor, ale lacurilor și ale altor obiecte naturale. De asemenea, este important de atras atenția copiilor asupra specificului climateric al zonei, asupra schimbărilor sezoniere în natură. Treptat, pe măsura acumulării cunoștințelor, interesele copiilor se largesc, crește volumul și complexitatea cunoștințelor. Către vîrsta de 6-7 ani, aceștia pot fi familiarizați cu reprezentări complete despre natura Republicii Moldova.

Conținuturile modulului pot fi realizate prin observări zilnice, excursii, drumeții, lucrări practice (experimente, completarea hărților ecologice, adunarea de materiale didactice etc.).

Cunoștințele dobîndite se aprofundează și se consolidează în cadrul conversațiilor, vizionării de filme, lecturării de texte etc. La finele studierii unui anumit subiect pot fi organizate activități tematice de tipul: *Nistrule cu apă lină*, *Dealurile Moldovei*, *Toamna în Moldova*, *Republica Moldova – ca un strugure de poamă*, *Republica Moldova – patria noastră* etc.

REPERE INFORMATIVE

Poziția geografică

Republica Moldova este situată în sud-estul Europei și se învecinează cu România la vest și cu Ucraina la est. Cea mai mare parte a teritoriului o constituie platoul deluros dintre Prut și Nistru.

Republica Moldova are ieșire la Dunăre, pe o fișie de 569 m, la extremitatea sa sudică. Hotarul de sud se extinde aproape pînă la Marea Neagră, ce poate fi accesată prin intermediul râului Nistru și al deltei Dunării.

Moldova este situată între două zone de vegetație – pădure și stepă, care în trecut au fost acoperite cu ierburi de stepă, luncă și vegetație forestieră.

În Republica Moldova există următoarele forme de relief: cîmpie, podiș, colină, deal, vale, canion.

Printre resursele naturale ale țării se numără calcarul, ghipsul, fosforitul, solurile fertile (cernoziomul).

Nordul republicii este amplasat pe Podișul Moldovei, pe care se află regiunea de silvostepă, ocupînd două cincimi din teritoriu. Această parte a țării are două zone de cîmpie – Podișul de Nord și Stepa de Bălți. Colina Nistrului se mărginește cu regiunea periferică Volîno-Podolsk. Aici predomină peisajele agricole. Zonele de cîmpie cu cernoziom sănătos, viguros sînt ocupate de semănături de grîu, porumb, sfeclă de zahăr, floarea-soarelui. În această parte a țării se mai cultivă cartoful, orzul, soia, tutunul și plante pentru extragerea uleiurilor eterice. Pe cîmpii sînt plantate livezi mari – este meleagul merelor și al celor mai savuroase pere. În zona de nord sînt condiții optime pentru concentrarea agriculturii – crearea unor vaste domenii comune de cîmpuri și livezi.

Clima este una foarte potrivită: aici cad cele mai multe precipitații din țară, condițiile termice sînt, de obicei, favorabile, fără excese. Solurile tipice sînt cele cenușii de pădure și de cernoziom, cu o fertilitate sporită și cu o alcalinitate înaltă. Pe terasele aflate de-a lungul râurilor Nistru și Prut au pătruns din sud cerealele de stepă, sub care s-au format cernoziomuri. Condițiile climaterice pe aceste terase, în comparație cu alte regiuni, sînt mai aride și mai calde. Pe pante, dimpotrivă, e mai rece și mai umed: aici observăm zonificarea verticală a configurațiilor geografice – de la stepe uscate la dumbrăvi.

Pădurile din zonă protejează solul de eroziune și au un efect benefic asupra apelor și aerului. Animalele sălbatice se simt aici în siguranță (rătăcește chiar elanul), cresc multe plante medicinale.

Nordul Moldovei este divers și distinctiv în ceea ce privește configurația geografică: zonele de peisaj de câmpie se intercalează cu desigururi de arbuști, grupuri de copaci pe roci stîncoase.

În **Centrul** Moldovei se află Colina Centrală – Codrii – cu înălțimile maxime pe țară. În partea de vest a Codrilor se atestă cel mai înalt punct – dealul de lângă satul Bălănești, Nisporeni (430 m). Relieful este complicat: cu creste deluroase, puternic brăzdat de văi adânci și hîrtoape. Zona Codrilor acoperă, în mare parte, raioanele Nisporeni și Călărași, mai puțin raioanele Orhei, Ungheni, Telenești, Ialoveni și Strășeni. Aici regăsim două dintre cele mai vechi rezervații științifice din Moldova – *Codrii și Plaiul Fagului*. În imediata apropiere se află raioanele Criuleni, Anenii Noi, Ialoveni și Hîncești.

Anume această zonă este tradițional considerată ca fiind tipică pentru Moldova în plan geografico-natural. Întreaga regiune este deosebit de pitorească și variată, se distinge prin bogăția lumii animale și vegetale. Aici este răspîndită viticultura și horticultura, iar specificul reliefului creează impresia că teritoriul ar avea un caracter muntos.

Teritoriul situat la sud de Colina Moldovei este numit Moldova de **Sud**. La sud de Codri, în direcția Dunării și spre Marea Neagră, înălțimile descresc, suprafața este tot mai plată, dispar pădurile, se simte influența climei mediteraneene: vara este mai caldă, mai aridă, iar iarna – mai blîndă. Vara se resimte deficitul de umiditate și des sînt secete.

În partea de **est** a țării, de-a lungul râului Nistru, este situată regiunea Transnistreană, care are o suprafață de 4163 km². Teritoriul transnistrean este împărțit în cinci raioane: Slobozia, Grigoriopol, Dubăsari, Rîbnița și Camenca. Relieful acestor raioane se caracterizează prin cîmpii, dealuri, hîrtopuri, văi.

Populația

Populația majoritară a Moldovei o constituie moldovenii/românii. În raioanele de nord (Briceni, Edineț, Ocnîța, Rîșcani ș.a.) sînt multe localități cu ucraineni. La sud se evidențiază cîteva raioane populate preponderent de găgăuzi (Unitatea teritorială autonomă *Gaga-uz-Yeri*) și bulgari (r. Taraclia).

Clima

Clima Moldovei este moderat-continentală, cu ierni scurte, calde, cu puțină zăpadă, și veri lungi și secetoase, cu precipitații slabe – cele mai multe înregistrîndu-se în martie și octombrie. Iarna începe odată cu intrarea maselor de aer reci din partea Atlanticului de nord-vest. Verile sînt calde și uscate. Ploile sînt rare, frecvent însoțite de grindină, cu efecte negative asupra agriculturii.

Mediul acvatic

Republica Moldova este săracă în ape de suprafață. Aceasta se explică prin numărul scăzut de precipitații și prin evaporarea intensă. De asemenea, un impact asupra resurselor acvatice îl are și relieful accidentat: râpele și văgăunile drenează puternic apa. Problema folosirii corecte și a protecției resurselor acvatice, precum și căutarea noilor izvoare este importantă pentru Moldova dens populată. Acumulările naturale de apă sînt în cantități mici, de aceea oamenii recurg la lacurile artificiale și la rezervoarele de apă.

Apele subterane

Apele subterane se scurg treptat în fluxuri mici, care se unesc și formează râuri și lacuri subterane și ies la suprafață sub formă de izvoare. Moldova este bogată în izvoare care apar din zonele deluroase ale țării. Lîngă localitățile Dubăsari, Călărăși, Gura Căinarului și Varnița sînt izvoare cu apă minerală potabilă, cu o bogată componentă chimică și calități curative.

Rîurile

Rîurile cu un debit mare de apă sînt Nistrul și Prutul. Ambele își au începuturile în munții Carpați. Nistrul se revarsă în Marea Neagră, iar Prutul – în Dunăre. Există însă și foarte multe râuri mici și medii. Această rețea fluvială amintește de un copac cu o ramificație deasă și complicată. Toate râurile mici se alimentează cu apă din locul de scurgere. În componența rețelei fluviale intră râuri cu scurgere permanentă și temporară – Răut, Ichel, Bîc, Botna, Ialpug și Cogîlnic.

Toate râurile din Moldova fac parte din bazinul Mării Negre și își urmează direcția fluxului de la nord-vest la sud-est. Afluenții mai mici au direcții diferite, dar foarte puțini curg spre nord sau vest.

În pofida numărului mare de râuri, Moldova este săracă în apă dulce, pentru că multe fluxuri se usucă în timpul verii, în special în cîmpii. Din acest motiv, în multe raioane sînt făcute canale care aduc apă din Nistru, pentru ca oamenii să cultive livezi, vii și lanuri de porumb.

Rîul Nistru este cel mai mare din Moldova. Grecii antici și romanii îl numeau Tiras. În Evul Mediu, de-a lungul rîului trecea ruta comercială din Lvov spre Crimeea și Turcia. Multe dintre cetățile ridicate pe malul rîului pot fi văzute și astăzi la Hotin (Ucraina), Soroca, Bender, Belgorod-Dnestrovsk (Ucraina). Nistrul își ia începutul din izvoarele versantului nord-vestic al muntelui Rozluci: 700 de km se scurge pe teritoriul Ucrainei și aproximativ 660 km – pe cel al Moldovei. Fluxul mediu anual este de 10 m³/km. Asemeni tuturor râurilor care încep în munți, Nistrul este un rîu capricios. Dacă în Carpați cade multă

zăpadă, atunci primăvara, de obicei la sfârșitul lui martie, el se revarsă în cursul său inferior. Se produc și revărsări din cauza ploilor torențiale. Acesta este specificul întregii zone de sud-vest a țării noastre.

Rezervoarele

Datorită faptului că principala sursă de alimentare a râurilor sînt zăpezile și ploile, iar râurile majore se scurg în mare, Moldova duce lipsă de ape dulci. Pentru acumularea cantității necesare de apă, sînt create rezervoare speciale, iar cel mai mare este lacul de acumulare de la Dubăsari. El aprovizionează tot centrul Moldovei. Majoritatea rezervoarelor de apă sînt situate în valea râului Nistru.

Lacul de acumulare Ghidighici (supranumit „Marea Chișinăului”) este situat pe râul Bîc, în apropierea orașelului Vatra (fostul Ghidighici), în raionul Strășeni. Este cel de-al patrulea ca mărime rezervor din Republica Moldova, după cele de la Costești, Dubăsari și Cuciurgan. Barajul este construit din pămînt și întărit cu beton armat. Deversorul este cu golire de fund; există, de asemenea, și un baraj deversor, evacuator de viitură din beton. Lacul de acumulare a fost creat pentru irigarea terenurilor arabile, piscicultură, reglarea nivelului apei râului Bîc.

Cascadele

Moldova este cunoscută prin locurile sale pitorești, inclusiv prin cascadele frumoase de la Saharna, celebra Mănăstire *Sfînta Treime* și minunata natură din jur. Cei care au vizitat acest loc o dată, visează să revină aici. Zgomot și frumusețe – așa sînt cascadele din satul Țipova.

Lacurile

Pe teritoriul Republicii Moldova există 57 de lacuri naturale, dar și o mulțime de iazuri și rezervoare. Majoritatea lacurilor naturale sînt situate în văile râurilor Nistru și Prut. Cele mai mari lacuri se întind de-a lungul râului Prut, în partea de jos a cursului – Belev, Dracele, Manta, Rotunda, Fontan. Valea Nistrului găzduiește lacul Bîc, lacul Roșu ș.a.

Nivelul apei în lacuri depinde atît de nivelul apei în râuri, cît și de perioada anului. Fluorul de apă este observat, de obicei, de două ori pe an: în februarie-aprilie și în iunie-iulie. În multe lacuri, apa scade în timpul verii și toamnei; unele se mlăștinesc din cauza eroziunii solului, ca urmare a ploilor abundente.

În localitățile mari ale republicii, în special pe lîngă orașe, lacurile sînt, de regulă, artificiale și se găsesc în parcuri, ca parte a zonelor de agrement. În municipiul Chișinău au fost construite parcuri frumoase, cu lacuri în cascadă, amplasate pe râuri naturale și râulețe:

Grădina Botanică, parcurile *Valea Trandafirilor* și *Valea Morilor*. În parcul orașului Edi-neț, aflat în nordul țării, există o cascadă de trei lacuri.

Schimbările sezoniere în natură

Schimbările sezoniere se manifestă deosebit de evident, în funcție de anotimp. Toamna este caldă, de lungă durată. Frigul apare către luna noiembrie. Iarna este blândă, deseori ploioasă. Zăpada cade și se menține preponderent în a doua jumătate a lunii ianuarie. De multe ori, mai ales la sfârșit de februarie, sînt zile calde, cînd mugurii se umflă. Primăvara este îndelungată, cu vînturi reci și vreme instabilă. Vara este caldă, uscată. Dacă este se-cetoasă, atunci, începînd cu mijlocul lunii iulie, vegetația începe să se usuce, solul crapă, rîulețele seacă. Primăvara și vara majoritatea animalelor se înmulțesc, dau urmași, iar către sfârșitul verii și toamna se pregătesc pentru iernat.

Copiii iau cunoștință de obiecte și fenomene naturale (curcubeu, ploaie monotonă, ploaie cu grindină, ceață; ninsoare abundentă, viscol, viforniță; vînt, vînt puternic etc.), ob-servă schimbările din natură (vremea s-a răcit, cad precipitații, e vînt, cad frunzele, ninge, e ghețuș), cu specificul fenomenelor naturale sezoniere.

Educatorul le vorbește despre interacțiunea dintre natura vie și cea moartă; consolidea-ză cunoștințele despre răcirea vremii și scurtarea duratei zilei și schimbările generate de acestea în viața plantelor, animalelor și oamenilor; consecutivitatea schimbărilor în mediul de trai și de viață al plantelor și animalelor.

Flora

Flora Moldovei este bogată și variată. Se disting: flora de cîmpie, flora de stepă și flora de pădure.

Moldova cuprinde două zone naturale: de silvostepă și de stepă, care sînt acoperite cu ierburi de stepă și de luncă și cu vegetație forestieră. Există multe păduri, spații verzi, rez-ervații naturale și arii protejate. În republică predomină pădurile de foioase europene de tip comun. Cele mai răspîndite sînt pădurile unde cresc stejari, frasini, carpeni, tei, paltini, ulmi și plop. Teritoriile de la periferia pădurilor sînt variate și alcătuite, în cea mai mare parte, din tufări: sorb, salbă, măceș, corn, clocoțiș, călin, păr sălbatic, porumbar. Dintre plantele erbacee predomină toporașul de pădure, ghimbirul sălbatic, golomățul, hirușorul, păiușul, rourica, sînziennele, cincidegete, mierea-ursului, leurda sau ceapa ursului (plantă comestibilă), din cățărătoare – iedera.

Cele mai multe suprafețe de stejar se întîlnesc în Codri, în partea de nord a țării și în regiunea Transnistreană. Vegetația Codrilor este foarte bogată: aici cresc toate speciile de arbori forestieri de pe teritoriul Moldovei. S-au păstrat și plantații de fag. În părțile de nord

și de vest ale câmpiilor sudice, în condițiile unui climat mai arid, se întîlnesc plantații de stejar pufos (gîrneț), care alternează cu zone de stepă arate, prelucrate.

În văile râurilor Nistru și Prut s-au păstrat păduri mici de luncă de plopi, salcii, stejari, paltini, ulmi. În jurul păduricilor cresc tufari de cătină, zmeură, struguri sălbatici etc. Vegetația de luncă ocupă o suprafață mică, îndeosebi în văile râurilor. Zonele predispuse inundațiilor, câmpiile, pajiștile comune sînt acoperite cu iarbă. În zonele umede se întîlnesc stuful și papura. Plantele caracteristice acestor zone sînt: lăcrămioarele, valeriana (odoleanul), romanița, pelinul, pojarnița, traista-ciobanului, toporașul, laleaua, vioreaua, toporașul, brebenelul ș. a.

Vegetația de stepă s-a păstrat pe spații mici. În trecut era răspîndită în stepa Bugeacului și cea a Bălțului. În aceste teritorii predominau negara comună, păiușul, rourica, tarasca, dar și specii de ierburi – trifoiul roz, de cîmpie și panonian, lucerna galbenă și cea românească ș.a. Acum aceste plante se găsesc destul de rar, în schimb s-a răspîndit din plin o plantă graminee – bărboasa, rezistentă la secetă, care s-a adaptat foarte ușor la cele mai incomode terenuri.

Flora din regiunea platoului central

Arbori și arbuști: salcîmul, arțarul de cîmp, porumbarul, măceșul ș.a.

Plante erbacee: trifoiul, salvia, pelinul, lucerna galbenă ș.a.

Flora din regiunea de silvostepă și stepă

Arbori: stejarul pufos, teiul, paltinul, carpenul, plopul, frasinul, pinul, fagul etc.

Pomi fructiferi: mărul, părul, cireșul, prunul, nucul etc.

Arbuști: fragul de cîmp și de pădure, murul, coacăzul, agrișul, cornul, cireșul, porumbarul, alunul, păducelul, trandafirul sălbatic, măceșul, sumacul, caprifoiul, liliacul, spirea etc.

Liane: iedera veșnic verde, murul etc.

Plante erbacee din zonele forestiere și parcuri: ghiocelul, ciuboțica-cucului, lăcrămioara, crinul, șofranul, bujorul roz etc.

Flora din parcuri și păduri

Arbori: pinul, bradul, tuia, ienupărul, tisa, cedrul, magnolia, salcîmul, castanul, nucul, paltinul, salcia etc.

Pomi fructiferi: părul sălbatic, gutuiul, mărul, caisul etc.

Tufari: liliacul, trandafirul, oleandru etc.

Liane: iedera.

Ciuperca: pitarca, pitărcuța, hribul pucios, vinețica pestriță, zbîrciogul, ciuperca de cîmp, hribul, mînătarca etc.

Plante medicinale: aloea, gălbenelele, mușetelul, coada-șoricelului, cimbrul, salvia, podbalul, pătlagina, păpădia, brusturele, urzica, troscotul, măghiranul, menta, talpa-gîștei, melisa etc.

Plantele otrăvitoare

Ierburi otrăvitoare: mătrăguna, măselarița, cucuta, cucuta-de-apă, cucuta-mare, rugul-aprins, lăsniciorul, dalacul (baltagul), calendarul-codrului, cocoșica, porumbul-șarpelui, rădăcina-de-friguri, calcea-calului etc.

Fructe de pădure otrăvitoare (pomușoare): tisa, caprifoiul roșu, socul etc.

Ciuperci otrăvitoare: muscaria (buretele-pestriț), piinișoara piperată, hribul-sătării (hribul-țigănesc), buretele-veninos, buretele-viperei etc.

Lumea vegetală a rezervoarelor de apă

Rezervoarele de apă/lacurile conțin diverse plante acvatice. Unele cresc în zona de coastă a lacurilor și în apele de mică adîncime, altele la suprafața apei: nufărul, stuful, papura, mușchiul etc.

Fauna

Mamifere: liliacul, ariciul, veverița, iepurele, șobolanul, vulpea, cerbul, mistrețul, bur-sucul, nevăstuica, jderul, dihorul, hîrciogul, ondatra etc.

Păsări: ciocîrlia, fazanul, rîndunica, vrabia, porumbelul, cioara, coțofana, graurul, cinteza, cucul, ciocănițoarea, vulturul, rața, lebăda, barza, stîrcul, prepelița, gaița, mierla sură (gulerată), brebeneacul, uliul, eretele, uliul găinilor, bufnița, turtureaua, rața cenușie, gîsca cenușie, buhaiul, eretele de stuf etc.

Reptile și amfibieni: șarpele, broasca, șopîrla, vidra, nurca, șobolanul de apă etc.

Insecte: gărgărița, diverse specii de gîndaci, rădașca, greierul, furnica, albina, viespea, libelula, fluturele, țînțarul, viermele de mătase etc.

Insecte dăunătoare: păduchele-de-frunză, gîndacul de Colorado, viermele de mere, fluturele cu abdomenul auriu, cărăbușul de mai etc.

Animale domestice: calul, vaca, porcul, capra, oaia, găina, rața, iepurele etc.

Fauna lacurilor și a rîurilor

Pești din rezervoare: păstruga, morunul, nisetrul, cega, crapul, păstrăvul de lac, plătica, știuca, bibanul, șalăul, babușca, țiparul etc.

Pești din rîuri: crapul, scrumbia, păstrăvul de rîu, plătica, știuca, bibanul, somnul, babușca, bibanul-soare, păstrăvul fîntinel, porcușorul, fusarul, caracuda, avatul, loștrița, lipanul etc.

Viețuitoarele bazinelor de apă și ale zonelor umede: vidra, nurca, șobolanul de apă,

șarpele de apă, șopîrla, broasca țestoasă de mlaștină, broasca verde, broasca de mlaștină, tritonul, cocostîrcul, lișița, barza, rața cenușie, gîsca cenușie, stîrcul, buhaiul, eretele de stuf, diverse specii de gîndaci, lipitoarea, gărgărița, fluturele alb etc.

Animalele periculoase

Mistrețul, lupul, vipera, căpușa, țînțarul.

Ocrotirea naturii

Apa, la fel ca și aerul, este esențială pentru viața umană, de aceea trebuie protejată: să se curețe și să se amenajeze izvoarele, să nu se arunce în apă gunoi, deșeuri.

Pentru protecția florei și faunei din Republica Moldova au fost create mai multe rezervații naturale. Cea mai mare, Rezervația de Stat din Moldova *Codrii*, păstrează într-un mod firesc natura, îndeosebi speciile pe cale de dispariție. Aici cresc aproape 1000 de specii de plante protejate, adică jumătate din flora caracteristică țării. Cele mai mari suprafețe sînt ocupate de pădurile de gorun cu amestec de carpen, tei, frasin, arțar. Mai puțin răspîndite sînt pădurile de stejar și de carpen. Arbuștii și învelișul de iarbă sînt bine dezvoltate și includ: cornul sîngeros, călinul, vonicerul, cornul alb; dintre ierburi se observă rogozul, piciorul-caprei (laba-ursului), leurda. Pe podișuri, împrejurul izvoarelor și pîrăiașelor mici, sînt pădurici de fagi. În rezervație cresc plante rare sau pe cale de dispariție, printre care: bumbăcarița, palma-Maicii-Domnului (mai este numită iarba-șarpelui și limba-cucului), grîușorul (unțîșorul), iarba de baltă. Este bogată și lumea animală a rezervației. Aici putem întîlni reprezentanți ai faunei din Carpați, Balcani și Asia. În păduri se întîlnesc: cerbul roșu, pisica sălbatică, uliul, turtureaua, bufnița, vipera etc.

Rezervația naturală *Pădurea Domnească* se caracterizează prin păstrarea zăvoaielor, a pădurilor, a unor plante, mai ales a celor rare. În funcție de relief și de regimul hidrologic, s-au format diferite tipuri de păduri: de stejar pedunculat și de plop alb. Pădurile de stejar cresc preponderent pe podișuri, care sînt foarte rar inundate. În aceste păduri se întîlnesc, de asemenea, plopul alb, ulmul, porumbarul. Populația de arbuști este și ea bine dezvoltată și constă din alun, boz, mălin negru, salbă moale, corn. Plantele-liane sînt reprezentate de vița-de-vie sălbatică. Învelișul din iarbă este și el bine dezvoltat, aici cresc din abundență rogozul, răcovina, urzica, năsturașul.

Rezervația naturală științifică *Prutul de Jos* a fost fondată în scopul protejării florei și a faunei lacului Beleu și albiei Prutului. Aproximativ 2/3 din suprafața rezervației o alcătuiesc apele lacului Beleu. Restul teritoriului este ocupat de lunca rîului. Lacul Beleu poate fi considerat un laborator ecologic natural. În componența rezervației intră suprafețe de uscat, mlaștini și suprafețe de apă – lunca Prutului, dar și un teritoriu pitoresc de terase abrupte.

Rezervația naturală științifică *Plaiul Fagului* a fost fondată în scopul protecției pădurilor de fagi și ocupă partea de nord-vest a Codrilor. Aici sînt sectoare pe care cresc păduri de fagi unice în Moldova, care alternează, în general, cu pădurile de stejar și de carpen. Flora rezervației include multe specii de plante. Vegetația pădurilor este reprezentată de masive forestiere de fag, gorun, frasin, carpen și, într-o măsură mai mică, de stejar pedunculat. Arbuștii și învelișul de iarbă sînt slab dezvoltăți. Printre plantele rare și pe cale de dispariție regăsim: mălinul, iarba-cîmpului, limba-cucului, peștișoara. Lumea animală este constituită din numeroase specii de mamifere și de păsări sedentare și migratoare.

Pădurile sînt supravegheate de către pădurari, care au grijă de starea lor sanitară, de hrana animalelor în timpul iernilor geroase, și de pompieri, care le protejează de incendii. Ocrotirea naturii este o acțiune la care trebuie să ia parte activă toată populația Republicii Moldova.

Plante incluse în Cartea Roșie a Republicii Moldova

Copaci și arbuști: păducelul, arinul negru, scorușul, mălinul comun.

Plante erbacee: ghiocelul plicat, albăstreaua, laleaua pestriță, brîndușa, urechelnița, nu-fărul alb, bujorul de pădure etc.

Animale incluse în Cartea Roșie a Republicii Moldova

Animale mici: țîștarul, noptarul cu urechile mari, vespertilul bicolor, popîndăul etc.

Mamifere răpitoare: jderul de pădure, dihorul de stepă, pisica sălbatică, vidra, nurca europeană etc.

Reptile: vipera de stepă, broasca țestoasă de baltă, șarpele de alun.

Păsări: cormoranul mic, egreta mare, pelicanul comun, pelicanul creț, țigănașul, lopătarul, cocostîrcul negru, lebăda cucuiată, lebăda cîntătoare, rața cu ochi albi, sîrcul, vulturul negru, dropia, ciocănitorea neagră și cea verde, rața roșie etc.

Insecte: călugărița, libelula mercuriu, calul de stepă, pocnitorul roșcat, rădașca (vaca popii), croitorul stejarului, bondarul paradoxal, albina valga, musca gigant, fluturele aglia, fluturele meleg etc.

Modulul 2: Oamenii din Republica Moldova și cultura lor

Obiectivele generale:

Pentru copiii de vîrstă mijlocie:

- sprijinirea copiilor în efortul de a conștientiza *eul* propriu, de a găsi asemănări și deosebiri dintre propria persoană și alții, de a înțelege faptul că fiecare nume exprimă individualitatea, genul și apartenența etnică a persoanei;
- stimularea comunicării cu adulții și colegii, crearea condițiilor optime pentru comunicarea verbală în diferite tipuri de activități, învățându-i să stabilească relații prietenoase cu cei din jur;
- formarea atitudinii pozitive față de jocurile tradiționale naționale, dezvoltînd tematica și conținutul acestora;
- dezvoltarea interesului pentru o limbă necunoscută, cultivarea reacțiilor emoționale pozitive față de ea, a deprinderilor perceptive și reproductive;
- familiarizarea cu creația populară și folclorul etniilor care locuiesc în Republica Moldova;
- stimularea interesului față de diversitatea culturală a oamenilor din jur;
- favorizarea participării active la sărbătorile tradiționale/folclorice.

Pentru copiii de vîrstă mare:

- crearea unor condiții favorabile pentru conștientizarea apartenenței la familie, la tradițiile și obiceiurile acesteia, învățînd copilul să se mîndrească cu ele;
- înlesnirea renașterii, păstrării și dezvoltării culturilor prin familiarizarea copiilor cu elementele lor;
- sprijinirea în stabilirea și dezvoltarea unor relații pozitive cu oamenii din jur;
- diversificarea și îmbogățirea jocurilor pentru copii, sporind valoarea lor formativă și educativă;
- susținerea copiilor în formarea deprinderilor de comunicare în condiții similare sau diferite de mediul lingvistic familiar;
- îmbunătățirea competenței lectorale, extinderea experienței de viață, sporirea cunoștințelor despre oamenii din Moldova, despre patrie, dezvoltarea sensibilității și a afectivității;
- îmbogățirea lumii emoționale a copiilor, creșterea percepției patrimoniului muzical al concetățenilor, trezirea interesului pentru muzica populară;
- accentuarea elementelor culturale comune ale locuitorilor Republicii Moldova și prezentarea sub aspect pozitiv a fiecărei culturi;
- formarea convingerii că Moldova este casa noastră comună și împreună trebuie să avem grijă de natura, istoria și cultura ei, trăind în pace unii cu alții.

Submodulul *Comunicarea în limba maternă și în „limba vecinului”*

Pentru copiii de vîrstă mijlocie:

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Aplică formule elementare de comunicare în diferite situații. Comunică semnificativ și în mod prietenos cu semenii lor.	Să facem cunoștință! Cum te numești? Hai să fim prieteni! Prietenul meu. Numele prietenilor mei. Numele noastre Cuvinte de politețe: Bună ziua! Salut! Noroc! Bună dimineața! Bună seara! Îmi place cuvîntul „împreună” Învățăm să trăim în bună vecinătate	Plimbări Observații Interviuri Activitate individuală Lucrul cu părinții Lecturi Activități teatrale etc.
Manifestă interes față de: oamenii din jur, semeni, obiecte, evenimente și fenomene din mediul ambiant.	Jocuri și jucării Casa și obiectele de uz casnic Familia Grădinița Natura Animalele și plantele din Moldova	Activitate de joc și individuală Excursii Lecturi Contemplarea imaginilor foto ale membrilor familiei, a materialului ilustrativ etc.
Denotă interes față de: evenimentele și faptele istorice, viața modernă, oamenii cu care se mîndrește orașul (satul, orașelul) natal.	Denumirile din jurul nostru Numele oamenilor iluștri/vesțiți în denumirile străzilor, localităților etc.	Lecturi Activitate de joc și individuală Examinarea imaginilor video, foto Observări ș.a.
Manifestă interes față de „limba vecinului”, înțeleg formulele elementare de adresare. Răspund la întrebări, rugăminți printr-un cuvînt, prin propoziții scurte sau folosesc limbajul non-verbal.	Vecinul meu. Cum am devenit vecini Prietenul meu Vocea ta: e calmă sau ridicată? Mulțumiri: cu ce ton? Este posibil să se comunice fără cuvinte? Regulile de comunicare Eu te înțeleg!	Alcătuirea povestirilor despre vecini, relațiile dintre ei ș.a.

Pot reproduce cîntece scurte, poezioare, cîntece de leagăn, expresii din povești în „limba vecinului”.	Bogăția literară și muzicală a oamenilor care locuiesc în Republica Moldova În lumea poveștilor	Memorizarea și recitarea unor cîntece și poezii despre persoanele apropiate: bunici, părinți, prieteni etc.
--	--	---

Pentru copiii de vîrstă mare:

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Manifestă interes pentru cunoașterea diversității mediului înconjurător, a oamenilor din jur.	Sărbătorile Republica Moldova – casa noastră comună Multiple culturi și religii în Republica Moldova Sărbători comune	Convorbiri despre limba maternă, „limba vecinului” Lecturi Activitate de joc Discuții Activități literare și teatrale ș.a.
Folosesc limba ca mijloc de comunicare în diferite situații din viață, inclusiv care necesită rezolvare.	Reguli de comunicare Cuvinte și expresii de politețe în limba maternă, în „limba vecinului”: La revedere! Pe mîine! Toate bune! Să ai o zi frumoasă! Mult noroc! Noapte bună! Drum bun! Pe curînd! Rugăminti, mulțumiri	Înscenarea dialogurilor Alcătuirea povestirilor Convorbiri cu semenii Jocuri didactice și de rol Discuții etc.
Pot descrie locurile remarcabile din comunitate (stradă, sat/oraș/orășel).	Denumirile din jurul nostru. Numele prietenilor noștri Obiectele de uz casnic Familia Grădinița Natura Orașul (satul, orășelul) natal Munca Profesiile adulților Avem gusturi diferite (hrana noastră), dar ce este comun în ele? Îmbrăcămintea și încălțăminta noastră	Alcătuirea povestirilor Lecturi Activitate de joc și individuală Examinarea materialului ilustrativ Discuții etc.

Ascultă, înțelege, percep la auz vorbirea dialogată și monologată a educatorilor și a copiilor în „limba vecinului”.	Limba maternă. Limba maternă a vecinilor noștri Dialoguri elementare în limba maternă și în „limba vecinului” Învățăm să locuim în bună vecinătate De ce trebuie să fim amabili?	Excursii la locurile memorabile din orașul, satul, orașelul natal Alcătuirea povestirilor Lecturi Activitate de joc și individuală Contemplarea materialului ilustrativ Vizitarea expozițiilor de artă plastică etc.
Pot răspunde prin 2-3 cuvinte sau fraze scurte la întrebările adulților și ale copiilor în „limba vecinului”, folosind cuvinte și expresii de politețe.	Formule de politețe și norme de etichetă verbală Se poate comunica fără cuvinte? De ce oamenii comunică? Comunicarea este diferită Vocea ta: este calmă sau ridicată? Zîmbetul îi bucură pe toți! Ziua de naștere	Pregătirea și desfășurarea sărbătorilor și a matineelor (în timpul liber) Plimbări Observații Interviuri Activitate individuală Lucrul cu părinții Lecturi Activități teatrale etc.
Memorizează și recită poezioare, reproduc replicile personajelor și formulele repetitive din povești, cîntece în „limba vecinului”.	Reguli de comunicare Coloritul artistic și literar al oamenilor care locuiesc în Republica Moldova <i>Vorba multă – sărăcia omului!</i> <i>Omul fără prieteni e ca un copac fără rădăcini!</i> Ura! Eu te înțeleg! La revedere!	Memorizarea și recitarea poeziilor, urăturilor, zicătorilor în limba maternă și în „limba vecinului” ș.a.

Submodulul *Cultura tradițională și modernă a oamenilor care trăiesc în Republica Moldova*

Pentru copiii de vîrstă mijlocie:

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Își cunosc numele complet (numele și prenumele) și numele membrilor familiei și ale rudelor.	Familia Casa natală Numele părinților, ale membrilor familiei	Convorbiri Lecturi Alcătuirea povestirilor despre relațiile din familie

	<p>Noțiunile de <i>nume complet, familie, arbore genealogic</i></p> <p>Cunoștințe despre familie și rude</p>	<p>Discuții în baza textelor etc.</p>
<p>Se orientează ușor în casele lor, știu cum se numesc camerele și care este destinația lor, cunosc obiectele de uz casnic.</p>	<p>Casa</p> <p>Noțiunea de <i>sacru</i>. Casa părintească este sacră pentru fiecare</p> <p>Obiectele sacre ale familiei noastre</p> <p>Diferențe de stil ale locuințelor (arhitectură, interior, obiecte de uz casnic)</p> <p>Arhitectura casei noastre și a casei vecinilor</p> <p>Denumirea camerelor din casă și semnificația lor</p> <p>Asemănări și deosebiri în designul apartamentelor/caselor noastre</p>	<p>Examinarea tablourilor, imaginilor, albumurilor</p> <p>Activitate individuală</p> <p>Lucrul cu părinții</p> <p>Lecturi</p> <p>Activități teatrale</p> <p>Povestiri</p> <p>Jocuri de rol etc.</p>
<p>Cunosc destinația diferitelor feluri de îmbrăcăminte – cotidiană și festivă; numesc articole/accesorii vestimentare.</p>	<p>Îmbrăcămintea și încălțămintea modernă</p> <p>Haine de sărbătoare</p> <p>Designul hainelor noastre</p> <p>Accesorii ale portului național (pălării, bijuterii etc.). Elementele tradiționale la noi și la vecinii noștri. Coafurile</p>	<p>Prezentarea portului național al popoarelor care trăiesc în Republica Moldova</p> <p>Examinarea tablourilor, imaginilor, ilustrațiilor, albumurilor. Vizionarea secvențelor video etc.</p>
<p>Cunosc numele jucăriilor populare, destinația lor.</p>	<p>Jucăria națională. Jucării în îmbrăcăminte națională</p> <p>Jucării din diferite materiale: lut, lemn, paie, pînză</p> <p>Suvenire naționale</p> <p>Asemănările și deosebirile dintre jucării</p>	<p>Activitate practică de confecționare a unor păpuși din paie, pînză etc.</p> <p>Organizarea expozițiilor</p> <p>Înscenări etc.</p>
<p>Cunosc și povestesc despre sărbătorile de familie.</p>	<p>Sărbătorile familiei noastre și ale vecinilor noștri: nașterea, botezul, omagierea, ziua de naștere, nunta ș.a.</p>	<p>Înscenări</p> <p>Jocuri de rol</p> <p>Lecturi</p> <p>Alcătuirea povestirilor, memorizarea și reproducerea poeziilor, a cântecelor etc.</p>

Își cunosc vecinii (de bloc, stradă) pe nume, au idee despre decorul și interiorul casei lor.	Semnificația numelui meu. În cinstea cui m-au numit așa? Originea prenumelor și a numelor de familie ale reprezentanților diferitelor naționalități Nume identice ca semnificație la diferite popoare	Activitate de joc și individuală Examinarea materialului ilustrativ Convorbiri Contemplarea fotografiilor Organizarea expozițiilor cu ajutorul părinților etc.
---	---	--

Pentru copiii de vîrstă mare:

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Își cunosc familia și rudele.	Familia Casa părintească Numele noastre Noțiunile de <i>generație, neam, moștenire, arbore genealogic</i> Cunoștințe despre familie și rude Cultura relațiilor familiale Semnificația numelui meu Legătura dintre numele meu și numele rudelor	Alcătuirea povestirilor despre sărbătorile familiale, despre organizarea sărbătorilor legate de zilele de naștere etc.
Respectă regulile de bază ale conduitei familiale și ale ospitalității.	Vă invităm în ospeție. Eu sînt oaspete. Invitația în ospeție/la sărbătoare Felicitarea cu ocazia sărbătorii Cadourile oferite cu prilejul sărbătorilor de familie și religioase Primirea oaspeților în familia noastră și de către vecinii noștri Sărbătorile etniilor care locuiesc în Republica Moldova Sărbătorile familiei noastre și ale vecinilor: nașterea, botezul, omagierile, ziua de naștere, nunta ș.a.	Discuții în baza povestirilor Lecturi Alcătuirea povestirilor despre sărbători, cadouri, normele de comportament în familia noastră și a vecinilor Activitate de joc și individuală Amenajarea expozițiilor, a albumurilor etc.

<p>Cunosc și numesc mâncărurile naționale ale locuitorilor Republicii Moldova.</p>	<p>Varietatea bucătăriei naționale Familiarizarea cu bucatele tradiționale ale unor popoare Învățăm să preparăm bucatele preferate Vesela folosită de mama la bucătărie Alimentele utilizate în prepararea bucatelor Bucatele pregătite în familia noastră și a vecinilor noștri în fiecare zi și cu ocazia unor sărbători Servirea mesei în familie</p>	<p>Alcătuirea rețetelor celor mai populare mâncăruri ale bucătăriei naționale și ale bucătăriei altor popoare Prepararea unor bucate simple etc.</p>
<p>Știu că în Republica Moldova trăiesc reprezentanți ai mai multor etnii. Se adresează politicos vecinilor de bloc, de curte, îi cunosc pe nume.</p>	<p>Numele noastre Originea prenumelor și a numelor de familie ale oamenilor de diferite naționalități Nume identice după semnificație la diferite popoare Obiceiuri legate de alegerea numelui la propriul popor și la popoarele conlocuitoare Nume ce apar în denumirile unor sărbători naționale și de localități, în folclor</p>	<p>Memorizare și recitare de poezii Înscenări Jocuri de rol Lecturi Alcătuirea povestirilor etc.</p>
<p>Cunosc și numesc meseriile de bază pe care le-au practicat și le practică oamenii din localitatea lor.</p>	<p>Arta decorativă Decorarea caselor, a veselei, a hainelor, a mobilierului etc. Caracteristicile naționale ale meșteșugurilor tradiționale ce se manifestă în artizanat: broderie, ceramică, tricotat, țesut, sculptură în lemn, ștanțare în metal, bijuterii</p>	<p>Examinarea fotografiilor Amenajarea și vizitarea expozițiilor Vizionarea secvențelor video Decorarea obiectelor de artă plastică etc.</p>
<p>Manifestă interes față de activitatea meșterilor populari, sînt respectuoși și amabili față de ei.</p>	<p>Utilizarea în practică a unor meșteșuguri și tipuri de artă decorativă renumite în Moldova</p>	<p>Excursii Vizitarea expozițiilor Desen Aplicație</p>

	Utilizarea broderiilor la confecționarea unor obiecte de vestimentație, de decor a locuinței	Decorarea ungherașului de joc Lucrul manual Activitate artistică etc.
Cunosc elemente ornamentale tradiționale caracteristice mai multor culturi.	Meșteșugăritul și diverse genuri de artă decorativă Caracteristicile diferitelor ornamente, gama de culori în lucrările meșterilor populari	Decorarea unor materiale (crenguțe, cioturi, rădăcini de copac ș.a.), transformarea lor în obiecte, personaje din povești, compoziții pentru amenajarea încăperii, a zonei de joacă Confecționarea, împreună cu educatorul, a unor obiecte (accesibile vârstei copiilor)
Numesc profesiile părinților, ale părinților prietenilor și ale vecinilor, locul lor de lucru, activitățile de bază.	Munca oamenilor Locul de muncă al părinților noștri, al părinților prietenilor și al vecinilor noștri Profesiile oamenilor Ocupațiile de demult ale locuitorilor satului/orășelului/orașului nostru Mijloacele de transport Călătoriile strămoșilor noștri Evoluția mijloacelor de transport Călătorii și mijloace de transport moderne Cu ce transport m-aș duce la... Securitatea în stradă	Lecturi Memorizarea și recitarea de poezii Înscenări Jocuri de rol Convorbiri Alcătuirea povestirilor etc.
Manifestă grijă și respect față de obiectele sacre ale tuturor categoriilor de populație. Aplică cunoștințele și abilitățile în diferite activități: joc, comunicare, ocupații artistico-plastice și literar-artistice.	Sărbătorile etniilor din Moldova Sărbătorile familiei noastre și ale vecinilor: nașterea, botezul, omagierile, ziua de naștere, nunta Atitudinea grijulie față de apă,	Lecturi Povestirea legendelor despre apariția sărbătorilor Discuții despre pregătirea și marcarea unor sărbători etc.

	pămînt, pîine etc. – elemente sacre pentru viața oamenilor	
--	--	--

Submodulul *Istoria oamenilor și a monumentelor*

Pentru copiii de vîrstă mijlocie:

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Cunosc denumirea localităților, denumirile străzilor, ale unor monumente istorice și culturale din apropiere.	Orașul/orășelul/satul natal – mica patrie a copiilor Avem o patrie comună – Moldova Atracțiile și obiectele istorice, monumentele din localitate	Activități tematice despre locurile de trai ale copiilor, despre monumentele create în această zonă de diferite popoare Înscenări Excursii Vizionarea secvențelor video etc.
Știu că în Republica Moldova mereu au trăit și trăiesc reprezentanți ai diferitelor etnii.	Culturi și religii diverse în Republica Moldova Grupuri etnice ce locuiesc astăzi în Republica Moldova: ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari, evrei, polonezi, romi, armeni și alții Cultura, oamenii celebri cu care se mîndrește fiecare națiune	Înscenări Activități teatrale Excursii Lecturi etc.

Pentru copiii de vîrstă mare:

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Cunosc faptul că Republica Moldova se învecinează cu România și Ucraina.	Republica Moldova pe harta lumii (se aseamănă cu un strugure de poamă) Legende legate de denumirile unor localități Chișinău – orașul principal al Republicii Moldova	Lucrul cu harta Contemplarea tablourilor, albumurilor Alcătuirea povestirilor în baza observărilor Activitate plastică Excursii etc.

<p>Manifestă interes față de istoria localității natale, știu denumirea ei nouă și cea veche (dacă acestea se deosebesc), numesc și descriu pe scurt obiectivele turistice din Moldova și din regiunea natală, cunosc numele unor personalități marcante.</p>	<p>Scurt istoric al localității, denumirea ei veche și nouă Aportul reprezentanților diferitelor grupuri etnice la dezvoltarea industriei, agriculturii, viticulturii, artei etc. Atracții și obiective istorice, monumente de artă din localitate, care au dus faima Republicii Moldova în toată lumea</p>	<p>Excursii Lecturi Întâlniri cu oameni iluștri Vizitarea locurilor vestite etc.</p>
<p>Au deprinderi de comportare civilizată, atunci când vizitează locurile sfinte, muzeele.</p>	<p>Obiectivele turistice și locurile sfinte din vecinătatea localității de baștină Comportamentul în timpul vizitării locurile sfinte</p>	<p>Examinarea tablourilor, albumurilor Alcătuirea povestirilor în baza observărilor Activitate plastică Excursii etc.</p>
<p>Știu că în Republica Moldova locuiesc oameni de diferite naționalități, pot identifica unele dintre ele.</p>	<p>Oameni celebri născuți în Republica Moldova Locul meu preferat în oraș (orașel, sat) Diferențele și lucrurile în comun cu reprezentanții naționalităților ce trăiesc în Moldova de azi care ne fac interesanți unii pentru alții. Oameni celebri din comunitatea noastră</p>	<p>Jocuri de rol Povestiri Convorbiri Excursii Alcătuirea povestirilor Înscenări Serate literare Distracții Expoziții Lecturi etc.</p>
<p>Cunosc și numesc simbolurile de stat ale Republicii Moldova și simbolurile comunității unde locuiesc.</p>	<p>Simbolurile de stat ale Republicii Moldova: drapelul, stema, imnul Locul meu preferat în oraș (orașel, sat)</p>	<p>Contemplarea tablourilor, albumurilor Excursii Memorizarea, alcătuirea povestirilor în baza observărilor și altele</p>

Submodulul *Literatura pentru copii*

Pentru copiii de vîrstă mijlocie:

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Ascultă cu atenție și înțelege textul, răspund la întrebări în baza conținutului, manifestă interes pentru lectură.	Operele unor scriitori Patrimoniul național al Republicii Moldova	Lecturi Jocul de rol Jocuri-dramatizări în baza textului și a dialogurilor etc.
Memorizează episoade interesate din text, numele personajelor, redau conținutul, folosesc anumite secvențe în comunicare.	Operele unor scriitori din Republica Moldova Specii de proză: legende, basme, povestiri etc. Opere din literatura clasică și contemporană despre Republica Moldova	Alcătuirea povestirilor Lecturi Jocuri populare, mobile, jocuri-dramatizări în baza textelor cunoscute și a dialogurilor etc.
Recită poezii scurte.	Texte pentru memorizare din creația populară (zicători, numărători, povestioare, ghicitori) etc.	Memorizarea și recitarea poeziilor etc.
Recunosc personajele din poveste în ilustrații, pot raporta conținutul poveștilor la imagini.	Opere ale scriitorilor din Republica Moldova Texte literar-cognitive	Examinarea cărților, desenele, tablourilor Vizionarea desenelor animate etc.
Își exprimă atitudinea față de acțiunile personajelor din povești.	Concepte moral-spirituale Idei despre toleranță Familiarizarea cu viața cotidiană, cultura și istoria oamenilor care trăiesc în Republica Moldova	Participarea la convorbiri, lecturi și discutarea acțiunilor personajelor din povești Alcătuirea povestirilor etc.

Pentru copiii de vîrstă mare:

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Ascultă, memorează și povestesc cu ajutorul educato-rului lucrări literar-artistice din folclor.	Literatura popoarelor ce locuiesc în Republica Moldova: poezii amuzante, numărători, zicători, ghicitori, urături, cîmilituri, proverbe, frămîntări de limbă etc.	Memorizarea urăturilor, zicătorilor, proverbelor, frămîntărilor de limbă etc.

Înțeleg sensul proverbelor și zicătorilor, încearcă să le folosească în diferite situații.	Literatura diferitelor popoare despre familie și vecini Familiarizarea cu folclorul popoarelor ce locuiesc în Republica Moldova: <i>strigături, urături</i> etc.	Memorizarea unor poezii despre familie și membrii familiei, prieteni etc.
Manifestă interes față de poveștile populare ale etniilor care locuiesc în Republica Moldova. Își exprimă atitudinea față de eroii din povești, apreciază acțiunile lor.	Texte cu încărcătură spirituală, care promovează ideea de toleranță Familiarizarea cu viața casnică, cultura și istoria popoarelor ce locuiesc în Republica Moldova	Lecturi Discutarea acțiunilor personajelor din povești Alcătuirea povestirilor etc.
Înțeleg diferența dintre mituri, legende și basme.	Texte folclorice: legende, povești, mituri, basme, povestiri, balade, snoave, doine etc.	Citirea și povestirea operelor literare Înscenări etc.
Cunosc unele opere ale scriitorilor contemporani din Republica Moldova.	Texte pentru copii cu caracter educativ, pentru citire și povestire Opere literare clasice și contemporane despre Republica Moldova	Alcătuirea povestirilor Lecturi Improvizări, dramatizări în baza textelor și a dialogurilor etc.

Submodulul *Muzica popoarelor din Republica Moldova*

Pentru copiii de vîrstă mijlocie:

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Demonstrează interes față de muzica populară, reacționează pozitiv la ea.	Piese muzicale pentru audiție Exprimarea emoțiilor în timpul percepției imaginii muzicale	Audierea operelor muzicale Discuții Desen în baza impresiilor muzicale ș.a.
Interpretează expresiv cîntece.	Repertoriul cîntecelor pentru orele de cînt Ținuta, dicția, articularea cuvintelor în timpul interpretării cîntecelor ș.a.	Serate muzicale dedicate sărbătorilor naționale Sărbători și distracții în limba maternă și în „limba vecinului” ș.a.

Execută mișcări simple ale unor dansuri populare.	Mișcări muzical-ritmice (exerciții, dansuri populare, hore) etc.	Jocuri muzical-educative, folclorice etc.
---	--	---

Pentru copiii de vîrstă mare:

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Știu despre diversitatea artei muzicale a locuitorilor din Republica Moldova, manifestă interes față de muzica populară.	Piese muzicale Arta oamenilor care trăiesc în Republica Moldova	Caracterizări, comparații ale operelor muzicale etc.
Au deprinderea de a asculta muzica populară, recunosc elementele ei caracteristice.	Piese muzicale pentru audiție	Discuții despre muzica audiată, comentarii Demonstrarea spectacolelor etc.
Cunosc unele jocuri muzicale din folclorul copiilor.	Jocuri muzicale: mișcările și comportamentul caracteristic personajelor	Jocuri folclorice, muzical-ritmice ș.a.
Au deprinderi elementare de interpretare la instrumentele muzicale (populare) pentru copii.	Piese pentru instrumentele muzicale pentru copii Instrumente muzicale populare: flaut, cobză, nai, flaut, țambal, vioară, zurnă, acordeon ș.a.	Interpretări la instrumente muzicale pentru copii Orchestra pentru copiii Examinarea ilustrațiilor, tablourilor Organizarea expozițiilor ș.a.
Participă cu interes la pregătirea și desfășurarea sărbătorilor folclorice.	Sărbători sezoniere de toamnă, iarnă, primăvară și vară	Serate muzicale Matinee Sărbători ale popoarelor care trăiesc în Republica Moldova ș.a.
Își transpun impresiile și emoțiile trezite de muzica populară în alte tipuri de activități literar-artistice, teatrale.	Inventăm și organizăm sărbătoarea grupei noastre, a grădiniței etc.	Activități tematice sau individuale ș.a.

Submodulul *Ne jucăm împreună**Pentru copiii de vîrstă mijlocie:*

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Pot realiza jocul planificat.	Ne jucăm împreună Jocuri destinate interacțiunii dintre copii ș.a.	Jocuri de rol ș.a.
Posedă mijloace de construire a personajului de joc.	Jocuri de rol Jocuri-dramatizări	Jocuri de rol cu subiect Jocuri-dramatizări Activitate de joc etc.
Participă la diferite tipuri de jocuri, se implică emoțional- pozitiv în ele.	Numărători, cimilituri, cîntece ș.a.	Activitate de joc ș.a.
Pot stabili relații bune cu partenerii de joc.	Jocuri mobile, calendaristico-ceremoniale, amuzante ș.a.	Relaționarea copiilor în cadrul jocurilor ș.a.

Pentru copiii de vîrstă mare:

Competențele specifice ale copiilor	Conținuturi recomandate	Activități de învățare și evaluare
Folosesc în jocuri situații reale și din povești, reproduc relațiile dintre oameni, aplică cunoștințele legate de familie, grădiniță, oraș, sat.	Jocuri calendaristico-ceremoniale (în baza jocurilor calendaristico-ceremoniale ale românilor/moldovenilor)	Dezvoltarea deprinderilor și atitudinilor tolerante, respectuoase și de prietenie etc.
Își pot transpune ideile în jocuri creative, dezvoltînd subiectul într-un mod interesant și informativ.	Învățăm să facem cunoștință și să stabilim relații unul cu altul, cu vecinii și cu alți oameni Jocuri-dramatizări Jocuri de rol ș.a.	Participări în cadrul jocurilor vecinilor Învățarea jocurilor cu copiii din curte etc.
Cunosc diferite tipuri de jocuri.	Învățăm jocurile bunicilor noștri Jocuri de dezvoltare a relațiilor dintre copii etc.	Cunoașterea și respectarea regulilor jocurilor preferate Participări la jocurile prietenilor, vecinilor etc.

Stabilesc relații de prietenie, se implică activ în jocuri, repartizează rolurile, încearcă să rezolve situațiile de conflict.	Asemănări și deosebiri între jocurile tradiționale ale etniilor care trăiesc în Republica Moldova Jocuri identice după conținut și diferite ca denumire, atribute, colorit național, versuri etc.	Relaționarea copiilor în timpul jocurilor Formarea deprinderilor pozitive, stabilirea unor relații de prietenie, tolerante, dezvoltarea respectului reciproc etc.
--	--	--

Vârsta de la patru la șapte ani este perioada de dezvoltare a relațiilor interpersonale ale copiilor cu semenii și adulții. Copilul percepe doar unele relații cu oamenii din jur, încercând să își formeze un stil de comunicare personal. Apare conștiința de sine.

Prin intermediul activităților de comunicare, copiii învață lucruri noi despre lume și oameni, își coordonează acțiunile personale cu ale altora, își formează deprinderi de viață. Sarcina cadrelor didactice este de a direcționa activitatea cognitivă a copiilor, de a fi ghizi în lumea necunoscută a adulților.

Pentru a realiza obiectivele de dezvoltare a vorbirii copiilor ca mijloc de comunicare, este necesar ca în familie, grădiniță, grupă să se creeze un mediu formativ favorabil. Acesta trebuie să fie dotat cu diverse materiale destinate familiarizării cu lumea înconjurătoare, cu natura: jucării, cărți, ilustrații, înregistrări audio și video etc.

Se recomandă ca *modulul* să fie realizat în cadrul tuturor tipurilor de activități (de familiarizare cu mediul înconjurător și cu natura, artistico-plastice, de dezvoltare a limbajului și a comunicării, muzicale ș.a.), precum și prin intermediul observărilor, lecturilor, jocurilor, utilizării materialului ilustrativ, excursiilor, vizitării unor expoziții de artă, de creație populară etc.

Este necesar să se respecte principiile didactice *de la simplu – la complex* și *de la cunoscut, ușor de înțeles – la nou, necunoscut*, adică se pornește de la familiarizarea copiilor cu mediul apropiat, cunoașterea fiind orientată spre experiența lor personală. Se va ține cont de factorul emoțional în cunoaștere.

Pentru realizarea acestui modul, în cabinetul metodic al instituției preșcolare trebuie să existe un plan sistematic de lucru: să se propună conținutul activităților didactice, să fie elaborat material ilustrativ etc. Se vor crea condiții de cooperare a grădiniței cu muzeele etnografice și istorice, cu galeriile de artă, pentru organizarea excursiilor și a activităților de cunoaștere. De asemenea, un bogat și interesant material suplimentar poate fi obținut prin interacțiunea și parteneriatul cu comunitatea, cu cercurile de creație populară și cu părinții.

Formarea unei imagini coerente și corecte despre lume la copiii de grădiniță va începe de la caracteristicile/specificul regiunii, localității în care trăiesc, demonstrându-se în ce mod factorii naturali (geografici și climaterici) influențează condițiile de viață și de activitate ale localnicilor.

Materialul recomandat este prezentat pe submodule: *Comunicarea în limba maternă și în „limba vecinului”*, *Cultura tradițională și modernă a locuitorilor Republicii Moldova*, *Istoria oamenilor și a monumentelor*, *Literatura artistică*, *Muzica în Moldova*, *Ne jucăm împreună*.

Submodulul *Comunicarea în limba maternă și în „limba vecinului”*

Familiarizarea copiilor cu „limba vecinului” trebuie să se bazeze pe componenta națională a grupului. În același timp, cadrul didactic trebuie să încurajeze copiii să cunoască anumite norme comportamental-verbale, să utilizeze formule, expresii în limba lor maternă. Pentru extinderea deprinderilor de comunicare în limba maternă și în „limba vecinului”, se vor îndeplini următoarele condiții:

1. Demersul pedagogic în grădiniță trebuie să fie orientat spre dezvoltarea maximă a copilului în limba sa maternă și spre asigurarea confortului psihologic.
2. Procesul de studiere a „limbii vecinului” se va realiza în limba maternă, folosindu-se același principiu tematic. Prin urmare, este necesar de a extinde experiența de comunicare în limba maternă.
3. Dacă există asemănări între cele două limbi, lucrul cu copiii se va organiza în baza studiului comparativ al acestora.
4. În cazul lipsei unor asemănări sau elemente comune, se vor respecta particularitățile de vîrstă, psihice ale copiilor de vîrstă preșcolară medie și mare, se va ține cont de prezența unei memorii bune și de predispozițiile de comunicare.
5. În procesul de comunicare în „limba vecinului”, se va acorda atenție formării limbajului verbal și nonverbal.
6. Studierea „limbii vecinului” nu trebuie separată de învățarea elementelor esențiale ale culturii de bază a vorbitorilor.
7. Se va acorda o atenție deosebită lucrului cu familia, deoarece influența acesteia este un factor important în dezvoltarea comunicării și a cunoașterii „limbii vecinului”.

Submodulul *Cultura tradițională și modernă a locuitorilor Republicii Moldova*

Conținutul capitolului presupune familiarizarea copiilor cu diversitatea culturilor existente în Republica Moldova. Pentru cunoașterea meșteșugurilor și a artelor decorative, pot fi organizate activități opționale, experiențiale, de lucru în grup, care ar îmbogăți reprezentările copiilor despre varietatea meseriilor în Republica Moldova și le-ar dezvolta unele deprinderi și priceperi.

Copiii pot fi familiarizați cu broderia, împletitul din lozie, mozaicul floral, mozaicul din plastic, țesutul, tricotarea, ștanțarea decorativă (pe folie), confecționarea bijuteriilor din mărgel, sculptura, decuparea ornamentelor din hîrtie etc. Lucrările realizate de copii pot fi folosite pentru a decora spațiile de joc, drept cadouri sau atribute pentru jocuri.

Submodulul *Istoria oamenilor și a monumentelor*

Conținutul acestui capitol, ca și întreg modulul, este menit să trezească interesul față de țară nu numai la copii, dar și, în primul rînd, la cadrele didactice și la părinți.

Este bine ca formarea unei imagini coerente și corecte despre lume la copii să înceapă de la caracteristicile regiunii, localității în care trăiesc, demonstrîndu-se în ce mod circumstanțele de viață și activitățile umane sînt condiționate de factorii naturali (geografici și climaterici).

Conținuturile propuse în modulul dat se vor alege în funcție de relevanța acestora pentru locul de trai, de legătura lor cu monumente concrete, de specificul regiunii.

Este deosebit de important ca, familiarizîndu-i pe copii cu istoria Moldovei, cadrul didactic să le formeze o idee clară despre faptul că țara noastră a fost dintotdeauna multiculturală, că pe teritoriul ei s-au vorbit mai multe limbi, monumentele arhitecturale și de artă fiind create de către reprezentanții diferitelor etnii și religii. Această diversitate se reflectă în toponimia Moldovei: nume de străzi, de cartiere, de orașe, de rîuri etc. Ținînd cont de faptul că, de-a lungul vremii, toponimia Moldovei a suferit numeroase modificări, se recomandă a aduce la cunoștința copiilor atît denumirile geografice noi, cît și cele vechi.

Submodulul *Literatura pentru copii*

Operele de artă au un rol important în formarea relațiilor interculturale și internaționale, stimulează înțelegerea reciprocă și îmbogățesc lumea interioară a fiecărei persoane. Cartea deschide hotarele altor culturi, satisface curiozitatea copiilor și contribuie la dezvoltarea lor spirituală. Literatura artistică îi ajută să înțeleagă cel mai complex lucru din viață – lumea emoțiilor umane, a bucuriilor și suferințelor, a relațiilor, gîndurilor, acțiunilor și caracterelor omenești. Cartea îi învață să observe oamenii, să le înțeleagă motivele și acțiunile, să fie buni și toleranți.

Lucrările prozatorilor și poezilor din Moldova vor ajuta cadrele didactice în însușirea de către copii a patrimoniului țării, în formarea identității naționale și a atitudinii tolerante față de celălalt, indiferent de diferențele etnice și religioase.

Sursele pentru lectură și povestire sînt:

1. Folclorul popoarelor din Moldova:
 - versuri folclorice (numărători, ghicitori, poezii, zicători, frământări de limbă);
 - proză (povești, povestiri, legende, mituri, basme, snoave, proverbe);
 - jocuri populare naționale (horă, jocuri mobile, în aer liber, jocuri-dramatizări cu text și dialog).
2. Opere din literatura clasică și contemporană dedicate Moldovei și locuitorilor ei (Alexei Mateevici, Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Ion Creangă, Grigore Vieru, Spiridon Vangheli etc.).
3. Lucrările scriitorilor originari din Republica Moldova.

În conformitate cu vârsta și particularitățile individuale ale copiilor, se recomandă să li se ofere literatură cu caracter cognitiv, care să transmită conceptele moral-spirituale de bază, ideile toleranței, pentru a-i familiariza cu viața, cultura și istoria locuitorilor Republicii Moldova.

Submodulul *Muzica popoarelor din Republica Moldova*

Pentru a le dezvolta copiilor muzicalitatea, se vor utiliza, alături de piese clasice și folclorice, lucrări ale compozitorilor moldoveni contemporani.

La compartimentul instrumente muzicale populare, se vor folosi: fluierul, cobza, naiul, acordeonul, vioara, cimpoiul, surla, țambalul, ocarina ș.a.

Familiarizarea copiilor cu trăsăturile caracteristice, tradițiile și obiceiurile oamenilor care trăiesc în Republica Moldova va fi mai eficientă dacă aceasta se va realiza în cadrul matineelor, sărbătorilor și activităților distractive. Copiii trebuie să își formeze reprezentări generale despre faptul cum și când au fost inițiate anumite sărbători, în legătură cu ce eveniment. Se va reflecta diversitatea sărbătorilor etniilor conlocuitoare.

De asemenea, se recomandă a fi organizate sărbători în funcție de anotimp: toamnă, iarnă, primăvară, vară. Scenariile vor include poezii, proverbe, zicători etc. în limba maternă și în „limba vecinului”.

Distrațiile, seratele muzicale și literare pot fi dedicate sărbătorilor naționale și se vor desfășura într-o formă accesibilă copiilor. Se vor organiza cele mai importante sărbători și festivaluri ale popoarelor care trăiesc în Republica Moldova.

Submodulul *Ne jucăm împreună*

Condițiile pedagogice favorabile creării și dezvoltării jocurilor de rol sînt: extinderea orizontului cognitiv și valorificarea inițiativei copilului (chiar și atunci cînd jocul este organizat de către adulți). Arta comunicării cadrului didactic cu copiii constă și în faptul că,

neimplicându-se în joc (exceptând cazul cînd este invitat s-o facă), acesta supervisează respectarea și dezvoltarea componentelor educative ale jocului, asigurînd:

- dobîndirea și aplicarea de către copil în alte contexte a experienței de comunicare acumulate;
- familiarizarea copilului cu cunoștințe specifice, dar și cu caracter general, care contribuie la dezvoltarea abilităților sale cognitive;
- crearea, organizarea și schimbarea la timp a mediului de joc, care servește drept sursă, condiție și suport pentru acest tip de activitate.

Familiarizînd copiii cu jocurile specifice etniilor din Republica Moldova, este important ca pedagogul să sublinieze scopul comun, valoarea unică a acestora, deoarece multe dintre ele sînt identice după conținut, diferența făcînd-o doar denumirea, atributele, coloritul național și versurile intonate.

În acest capitol sînt evidențiate îndeosebi jocurile care îi învață pe copii să interacționeze cu semenii, care îi educă în spiritul prieteniei, toleranței și înțelegerii reciproce.

COMUNICAREA ÎN LIMBA MATERNĂ ȘI ÎN „LIMBA VECINULUI”

Teme de comunicare

Să facem cunoștință! Numele noastre. Hai să fim prieteni! Prietenul meu. Numele prietenilor mei. Vecinul meu. Cuvinte politicoase. Jocuri, jucării. Grădinița. Alimentele. Casa. Obiectele de uz casnic. Familia. Sărbătorile.

Moldova – casa noastră comună. Natura. Animalele și plantele din Moldova. Orașul meu (satul, orașelul). Munca. Profesiile adulților. Avem gusturi diferite (hrana noastră) – dar ce au ele în comun? Îmbrăcămintea și încălțămîntea noastră.

Activități

Să facem cunoștință! Cuvinte politicoase: Cum te numești? Bună ziua! Salut! Noroc! Bună dimineața! Bună seara! Ce mai faci? Bună! La revedere! Pe mîine! Toate bune! Să ai o zi frumoasă! Mult noroc! Noapte bună! Drum bun! Pe curînd! Să fii sănătos(-oasă)! Scuză-mă! Iartă-mă! Mulțumesc! Cu plăcere. Pentru puțin.

Îmi place cuvîntul „împreună”. De ce oamenii comunică? Comunicarea este diferită. De ce e nevoie să fii politicos? În țara politeții. Vocea ta: este liniștită sau tare? Mulțumiri: cu ce ton? Zîmbetul îi bucură pe toți! Este posibil să se comunice fără cuvinte? Nu uita să-ți ceri scuze. Regulile de comunicare. Ziua de naștere. Vorba multă – sărăcia omului. Omul fără prieteni e ca un copac fără rădăcini. Ura! Eu te înțeleg! La revedere!

CULTURA TRADIȚIONALĂ ȘI MODERNĂ A OAMENILOR CARE TRĂIESC ÎN MOLDOVA

Familia. Casa părintească. Numele noastre

Noțiunile de *neam, generație, moștenire, arbore genealogic, familie*. Conceptul de *rasă*. Cunoștințe despre familie și rude. Cultura relațiilor familiale. Ce este comun în toate relațiile familiale: respect față de adulți, stimă față de tată – capul familiei, dragostea față de mamă, grija față de copii.

Noțiunea de *nume complet*. Numele și prenumele. Numele părinților, ale membrilor familiei și ale rudelor. Semnificația numelui meu. În cinstea cui am fost numit astfel? Originea prenumelor și a numelor de familie ale oamenilor de diferite naționalități. Nume identice ca semnificație la diferite popoare. Ritualuri legate de alegerea numelui la propriul popor și la popoarele vecine. Numele care apar în denumirile sărbătorilor naționale, de localități și în folclor.

Noțiunea de *sacru/sfânt*. În fiecare familie este ceva sacru/sfânt (lucrul cel mai scump și drag, ce se transmite din generație în generație).

Casa

Sacra/sfânta casă părintească. Arhitectura, interiorul, obiectele de uz casnic ale locuințelor. Reprezentările oamenilor despre casă, amenajare și bunăstare. Felul în care este construită casa noastră și casa vecinilor noștri. Denumirea fiecărei camere din casă și semnificația acesteia. Asemănări și deosebiri în designul apartamentelor/caselor noastre.

Bucătăria

Vesela folosită de mama la bucătărie. Alimentele preferate. Bucatele ce se gătesc în familia noastră și a vecinilor noștri în fiecare zi și în timpul sărbătorilor. Servirea mesei în familie.

Îmbrăcămintea

Îmbrăcămintea și încălțăminta modernă. Haine de sărbătoare. Designul hainelor noastre. Accesoriile vestimentare (pălării, bijuterii etc.) și elementele tradiționale la noi și la vecinii noștri. Coafurile.

Arta decorativă

Felul în care oamenii își înfrumusețează casele, vesela, hainele, mobilierul etc. Caracteristicile meșteșugurilor naționale ce se manifestă în: broderie, ceramică, tricostat, țesut, sculptură în lemn, ștanțare în metal, bijuterii.

Ceramica

Vesela, obiectele de uz casnic, piesele de decor, jucăriile. Materiale și metode de prelucrare a acestora. Întâlniri cu artiști plastici din comunitate. Motive ornamentale de pe obiectele din lut și din ceramică, pictate de artiști populari din Republica Moldova. Activități practice cu copiii: modelare, pictură, aplicație.

Țesutul covoarelor

Confecționarea covoarelor în Moldova: covorul românesc/moldovenesc, ucrainean (*kilim*), rusesc (*kover*), bulgăresc (*pisamu*). Specificul desenului, culorile. Utilizarea practică a acestora. Produse moderne țesute. Activități practice cu copiii: desen, aplicație.

Broderia

Modele de broderii naționale. Caracteristicile ornamentelor, modelelor, coloritului în lucrările meșterilor populari. Utilizarea broderiilor în înfrumusețarea îmbrăcăminteii, decorarea caselor, a interioarelor, a obiectelor de uz casnic.

Activități practice cu copiii: desen, aplicație – amenajarea și decorarea zonei de joc, muncă manuală și artistică – broderie în cruciuliță, cusătură bătută etc.

Împletitul din lozie

Împletitul din lozie – un meșteșug antic. Utilizarea practică a articolelor din lozie. Tehnici de lucru cu lozia, accesibile copiilor.

Activități practice cu copiii: confecționarea articolelor, obiectelor din lozie (suporturi pentru obiecte fierbinți, coșulețe), împreună cu educatorul.

Sculptura în lemn

Produse din lemn (veselă, piepteni, andrele, sfeșnice, suporturi pentru obiecte fierbinți, funduri de bucătărie etc.). Utilizarea lor practică. Cioplitul și sculptura în lemn. Figurine de lemn ale personajelor din *Poienița din povești* (excursie sau vizualizarea ilustrațiilor).

Activități practice cu copiii: confecționarea din materiale naturale (nuiele, crengi, rădăcini de copaci etc.) a unor obiecte, personaje din povești, compoziții pentru decorarea camerei, a centrului de joacă.

Munca oamenilor. Profesiile

Locul de muncă al părinților, al părinților prietenilor și al vecinilor noștri. La întreprinderile din satul/orășelul/orașul nostru (uzină/fabrică/companie/stațiune/fermă) lucrează oameni de diferite naționalități, care produc/cultivă... Profesiile oamenilor. Îndeletnicirile de demult ale locuitorilor din satul/orășelul/orașul nostru.

Mijloacele de transport

Călătoriile strămoșilor noștri. Evoluția mijloacelor de transport. Călătorii și mijloace de transport moderne. Cu ce transport m-aș duce la... Securitatea în stradă.

Vă invităm în ospetie

O invitație politicoasă în ospetie/la sărbătoare. Felicitarea cu ocazia sărbătorii. Cadourile care se fac la sărbătorile de familie și religioase. Primirea oaspeților în familia noastră și a vecinilor noștri.

Sărbătorile etniilor din Republica Moldova

Sărbătorile familiei noastre și ale vecinilor noștri: nașterea, botezul, omagierile, ziua de naștere, nunta. Atitudinea grijulie față de apă, pământ, pîine etc. – elemente sacre pentru viața oamenilor. Sărbătorile calendaristice. Sărbătorile creștine (Crăciunul, Paștele, Troița, Rusaliile, Sf. Nicolae etc.), musulmane (Uraza-bairam, Kurban-bairam etc.), iudaice (Purim, Paștele, Hanukkah etc.). Sărbători și obiceiuri etnice: Mărțișorul, Paștele Blajinilor (românești), Makovia (ucraineană), Maslenița (rusească), Herdelez, Lazari (găgăuze), Martenița (bulgărească) etc.

ISTORIA OAMENILOR ȘI A MONUMENTELOR

Localitățile din Republica Moldova

Orașul/orășelul/satul natal este mica patrie a copiilor. Toți avem o patrie comună – Moldova. Scurt istoric al localității, numele său vechi și nou. Atracțiile, obiectivele istorice și monumentele din localitate care au dus faima Republicii Moldova în toată lumea.

Comportamentul adecvat în timpul vizitării locurilor sfinte. Oameni celebri din comunitatea noastră. Locul meu preferat în oraș (orașel, sat).

Noi, moldovenii

Republica Moldova pe hartă. Apariția unor legende. Chișinău – orașul principal din Republica Moldova. Simbolurile de stat ale Republicii Moldova: drapelul, stema, imnul. Naționalitățile care trăiesc în Moldova de azi: diferențe și asemănări care ne fac interesați unul pentru altul.

Republica Moldova – un muzeu în aer liber: intersecția rutelor comerciale, la răscruce de culturi

Grupurile etnice care locuiesc astăzi în Republica Moldova: ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari, armeni, evrei, polonezi, romi și alții. Cultura și oamenii celebri cu care se mândrește fiecare națiune. Aportul reprezentanților diferitelor grupuri etnice la dezvoltarea industriei, agriculturii, viticulturii, artei etc.

Lista orientativă de monumente, meșteșuguri și întreprinderi care au dus faima Republicii Moldova în lume:

- Arcul de Triumf din Chișinău;
- Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei din Chișinău;
- Muzeul de Meșteșuguri Populare din satul Ivancea;
- Grădina Botanică a Academiei de Științe a Republicii Moldova și Dendrariul din Chișinău;
- Casa-muzeu *A. Pușkin* din Chișinău;
- Conacul lui Manuc Bei din Hîncești;
- Monumentul lui Grigore Kotovski din Chișinău;
- Monumentul lui Taras Șevcenko din Bălți;
- Fabricile de vinuri *Cricova, Mileștii Mici, Kvint, Purcari, Cojușna, Călărași, Vinuri Comrat, Invinprom* (s. Chirsovo), *Șardrisvin, Nexovin, Tvardița*;
- Fabricile *Bucuria, Ionel*;
- Complexul memorial *Șerpeni*;
- Mănăstirea ortodoxă *Adormirea Maicii Domnului* din Țipova, Mănăstirea *Sfînta Treime* din satul Saharna, Mănăstirea Hîncu, Mănăstirea Japca;
- Peștera *Emil Racoviță* din satul Criva, Peștera Surprizelor, Peștera Duruitoarea Veche și Grotele de la Brînzești, Peștera Cenușăreasa, *Farfuria turcului* și *Germanarium* – două cetăți rotunde din pământ din satul Rudi ș.a.;
- Cetatea Tighina, Cetatea Soroca;
- Arta de prelucrare a pietrei din satul Cosăuți;
- Lumînarea Recunoștinței de la Soroca;
- Orașul medieval *Orheiul Vechi*;
- Valul lui Traian (Leova);
- Catedrala *Sfîntul Ioan Botezătorul* din Comrat;
- Muzeul Regional de Istorie din Comrat;

- Muzeul etnografic *Dumitru Caraciobanu* din satul Beșalma;
- Ferma de cai *Al-Proline* din Ciadîr-Lunga;
- Muzeul Regional de la Taraclia;
- Teatru bulgarilor basarabeni *Смешен петък* din Taraclia;
- Obeliscul voluntarilor bulgari din Chișinău.

Oameni celebri născuți pe teritoriul Republicii Moldova (listă orientativă):

- Scriitori: Grigore Vieru, Ion Druță, Spiridon Vangheli, Vasile Romanciuc, Arcadie Suceveanu, Iurii Grekov, Boris Zahoder, Victor Hovin;
- Academicieni, oameni de știință: Constantin Popovici, V. Moskalenko, C. Sibirskii, T. Malinovskii, M. Guboglo, L. Berg, Eugen Coșeriu, E. Fedorov, Mihail Ciakir;
- Fizicieni: A. Andrieș, B. Țucherblat, A. Crăciun, M. Bologa, V. Kovarskii, I. Perlin, A. Kolker;
- Matematicianul V. Andrunakievici;
- Astronomul Nicolae Donici;
- Chimiști: A. Ablov, N. Gărbălău, D. Batîr; N. Zelinskii;
- Medici: N. Testemișanu, Gh. Țîbîrnă, N. Anestiadi, Gh. Ghidirim, N. Sklifosovskii;
- Agronomul Gherasim Rudi;
- Sculptori: Alexandru Plămădeală, Iosif Cheptănar, Claudia Cobizeva, Leonid Fitov, Avraam Melnikov;
- Arhitecți: Alexei Șciusev, Alexandru Bernardazzi;
- Compozitori: Eugen Coca, Eugen Doga, Gavriil Muzicescu, Ștefan Neaga;
- Pictori: Mihai Grecu, Gleb Sainciuc, Igor Vieru;
- Geneticianul Alexandru Bîrladeanu;
- Etnograful Harlampie Monastîrlî;
- Prezantatori TV, artiști: Ștefan Culev, Valeriu Frumusachi, Andrei Porubin, Iurii Nikolaev;
- Păpușarul Titus Jucov;
- Sportivi: Tudor Casapu, Nicolae Juravschi, Igor Koifman, Roman Grinberg, Larisa Popova, Elmira Scripenco;
- Interprete: Maria Cebotari, Maria Bieșu, Ala Baianova, Maria Codreanu, Mihail Muntean, Lilia Amarfii, Svetlana Strezeva, Ana Strezeva;
- Actori: Valeriu Cupcea, Victor Ciutac, Mihai Volontir, Veniamin Apostol, Grigore Grigoriu, Svetlana Toma, Dumitru Caraciobanu;
- Regizori: Emil Loteanu, Ion Ungureanu, Andrei Vartic, Nicolai Lebedev.

În Republica Moldova activează mai multe asociații etno-culturale. Minoritățile naționale – ucrainenii, rușii, bulgarii, găgăuzii, evreii, polonezii, germanii, romii etc. – își au propriile asociații și fundații culturale. În țară se respectă principiul egalității și universalității legislației culturale, de aceea minoritățile etnice au posibilitatea de a-și dezvolta cultura tradițională și arta populară.

Bulgarii sînt un popor care își are originea în Evul Mediu timpuriu, ca urmare a conviețuirii slavilor cu populația locală din Balcani. Limba bulgară este de origine slavonă, la scris se folosește alfabetul chirilic. Instrumentul muzical cel mai vestit este *gaida* (cimpoiul bulgăresc). Mîncarea națională cea mai vestită este *banița* (plăcintă cu brînză). Printre personalitățile recunoscute la nivel internațional se numără scriitoarea Julia Kristeva, Elias Canetti, cîștigătorul premiului Nobel pentru literatură în anul 1981, precum și sculptorul Kristo Javakev.

Evreii sînt un popor de origine semită, provenind din populația veche a Regatului Evreu Unit și a Regatului Iudaic. Religia tradițională este iudaismul. Din punct de vedere istoric, noțiunile de *evreu* și *iudeu* sînt strîns legate și imposibil de distins în cele mai multe limbi. În prezent, termenul *evreu* se aplică pentru desemnarea naționalității, în timp ce *iudeu* denumește omul de credință iudaică (numită și religie *mozaică*). În Republica Moldova, evreii vorbesc limba ebraică și idiș, precum și limba română și/sau rusă.

Găgăuzii sînt un popor ortodox de origine turcică, cu o cultură bogată și unică. Pe parcursul anilor, ortodoxia a devenit nucleul identității etnice și culturale găgăuze, baza conștiinței naționale găgăuze. O privire de ansamblu asupra dezvoltării culturii naționale arată rezistența acestui grup etnic la influențele exterioare, menită să protejeze identitatea etnică. În Republica Moldova, acest popor locuiește în UTA Găgăuzia, în sudul țării.

În satul Beșalma se găsește un valoros Muzeu de Istorie și Etnografie. Fondat în anul 1966, acesta conține sute de piese ale culturii materiale și spirituale ale găgăuzilor din Republica Moldova. Una dintre personalitățile reprezentate în acest muzeu este Dumitru Caraciobanu, scriitor și bun cunoscător al culturii și folclorului găgăuz.

LITERATURĂ PENTRU COPII

Lista orientativă a textelor folclorice (legende, povești, mituri, basme, povestiri, balade, snoave, doine etc.)

Românești: (legende): *Legenda rîndunicii, Legenda mărtișorului, Baba Dochia, Buisuocul și brîndușa*

Românești: (snoave): *Păcală și boierul, Cum a scos Tîndală luna din fîntînă, Cinstea lui Păcală, Păcală și Tîndală*

Românești: (basme și povești): *Făt-Frumos și Soarele, Făt-Frumos și Ileana-Cosînzeana, sora Soarelui, Alistar și Făt-Frumos, Cei trei frați-împărați, Calul și ursul, Boierul și sluga, Ce s-a întîmplat cu negustorii, Lupul de fier, De ce ursul n-are coadă, Iapa, mînzul și lupul, Balaurul cel cu șapte capete, Ilieș-Mălăieș, Prîslea cel voinic și merele de aur, Doi frați, Fata harnică și fata leneșă, Rilă-Iepurilă și cărbăbușul cu aripioare de aur, Țapii încăpățînați*

Românești: (balade): *Miorița, Fata și șarpele, Ciobanul și hoțul, Dragoș*

Folclorul copiilor: *Soarele, Luna, Ploaia*

Ucrainene: *Mănușa, Fata vrăjită, Corabia zburătoare, Slănina iepurașului, Țințarul tăunului nu-i este prieten, Cum calul și taurul s-au întrecut la alergare, Găina care oua ouă de aur* (povești) etc.

Rusești: *bîlinele despre voinicii Ilia Murometș, Dobrînea Nikitici și Alioșa Popovici, Mașa și ursul, Ridichea, Găinușa porumbacă, Gogoșa, Gîștele-lebede* (povești) etc.

Găgăuze: *Ivanciu cel bun, Tucu* (povești), *Trei nuci, Cioara cea rea* (basm) etc.

Bulgărești: *Prune pentru gunoi, Cîinele și iepurașul* (povești), *Băutura bunicului, Tortul bunicului, Prostia ursului, Dă mîna mîini de aur, Ce nedreptate!, Cuvîntul rău, Povestea ciobanului, Legenda Marteniței, Legenda despre Bulgaria, Sf. Gheorghe și balaurul, Legenda rîndunicii* etc.

Armenești: *Clientul și meșterul* (poveste), *Băiatul și apa* (cîntec de invocare) etc.

Evreiești: *Doi prieteni și punga, Apa fermecată* (legende), *Răbdarea e de aur* (parabolă), *Cum buburuza l-a ajutat pe regele Solomon* (basm), *Povestea despre cei doi bani* etc.

Germane: *Scoica abundenței, Broasca țestoasă și bogăția* (legende) etc.

Rome: *Orfana fermecată, Colierul rupt, Țiganul și monstrul* (povești), *Legenda chitarei lui Socolov* etc.

Lista orientativă a textelor din literatura clasică și contemporană despre Republica Moldova

Românești: O. Cazimir: *Țara mea*; A. Ciocanu: *Patria, Moldova*; C. Dragomir: *Moldova, Cîntecul de dimineață*; D. Matcovschi: *Patrie*; A. Mateevici: *Limba noastră*; E. Plugaru: *Culorile țării noastre, Bătrînul Nistru*; V. Potlog: *Port în suflet dor de țară*; V. Romanciuc: *Moldova, Cetățile lui Dimitrie Cantemir, Florile Tricolorului*; A. Scobioală: *La menajerie, Pe partea asta de poveste, Băiatul de pe Lună, Despre ce vorbesc sfaturile, Marele fermier Buș-Lăbuș*; N. Stănescu: *Țara noastră*; T. Știrbu: *Lada cu cireșe, Lenea-i cucoană prinsă-n capcană, Casa din cuvinte, Omul construiește o casă*; S. Vangheli: *Soarele, În lume*; I. Vatamanu: *Țara, Comoara, Basm, Tu, Moldova, Graiul din tei, culegerea Iarba și îngerii ei*; Gr. Vieru: *Patria mea, Mulțumim pentru pace, Moldova, Mama*; C. Zăgan: *Epistola lui Ștefan cel Mare* etc.

Ucrainene: S. Gociu: *Sărutul spicelor*; D. Savka: *Adio, toamnă*

Rusești: B. Zahoder: *Poezii și galop*, S. Pasko: *Ce este aceasta?*, colecțiile *Urechile Irinei, La casa din pădure, Traseul din pădure, Pentru copii despre păsări și fiare*; T. Ponomariova: *Sandalele Catei, Înșelăciunea lui Petea, Lalele pentru mătușa Varvara, Ce a găsit Irișa*; G. Panov: *Despre iepuraș și Alioșa, Despre pisica Croșca, Copiii cei mai mici, cei mai tineri nepoți, Atletul*; R. Lungu-Ploaie: *Culori magice, Aventurile licuriciului, Casa este plină de povești*; I. Tcacenco: *Păpădia, Artistul, Muzicienii*; V. Berestov: *Adio, prietene, Vara veselă, Numărătoarea de noapte, Păpușa bolnavă, Ghețușul* etc.

Găgăuze: T. Marinoglo: *Partea, Rîndunica*; T. Zanet: *Bugeacul*; C. Vasilioglo: *Ce frumos e, Mama, Colind, Primăvară în Bugeac*; M. Chiosea: *Pîinea, Tu, lalea* etc.

Bulgărești: P. Burlakov-Valkanov: placheta *Моя южна равнина*; I. Mavrodi: *Безкрайно те обичам*; G. Barbarov: *Родина*; N. Stoianov: *Азбучни стихотворения* etc.

Texte pentru citire și povestire

Pentru copiii de vîrstă mijlocie:

Românești: V. Alecsandri: *La gura sobei*, fragmente de pasteluri; E. Bucov: *Nucul, Mărul*; A. Busuioc: *Domnița*; O. Cazimir: *Țînțarul și avionul*; P. Cărare: *Cine sînt prietenii tăi, Broscuța cea isteată*; I. Creangă: *Capra cu trei iezi*; L. Deleanu: *Eu am o stropitoare*; E. Farago: *Bondarul lenes*; G. Gheorghiu: *Balonașele*; F. Iordăchescu: *Sfatul mamei*; D. Matcovschi: *Primăvara a venit*; V. Prohin: *Omul de zăpadă, Moș Crăciun și Măriuca*; V. Rusnac: *Îmi place să cînt*; T. Știrbu: *Cu-cu*; E. Tarlapan: *Purcelușul*; G. Topîrceanu: *Duelul*; V. Tulbure: *Oglinda*; S. Vangheli: *Guguță și prietenii săi, Moș Crăciunii, Piticii cu cizme albe, Calul cu ochii albaștri*; I. Vatamanu: *Cocoșul, Radu și bradul, Curcanul*; Gr. Vieru: *Clopoței, Racheta, Cîntecul broscuțelor*; L. Vlădescu: *Șorțulețul* etc.

Ucrainene: poveștile populare *Găinușa porumbacă, Motanul și cocoșul, Motanul și cîinele, Capra, Mănușa, Vișelul de paie* etc.

Rusești: L. Tolstoi: *Trei urși*; C. Ușinskii: *Cocoșelul cu familia*; S. Marșak: *Povestea șoricelului prostuț, Povestea șoricelului deștept, Bagajul*; C. Ciukovskii: *Telefonul, Moidodir*; E. Cearușin: *Cine și cum trăiește, Cum căluțul a plimbat oaspeții*; B. Jitkov: *Răușca cea vitează*; A. Gaidar: *Ciuk și Ghek*; V. Suteev: *Cine a spus „miau”?*; N. Nosov: *Plasturele*; V. Maiakovskii: *Ce e bine și ce e rău?*; E. Permeak: *Pentru ce sînt mîinile?*, *Despre nas și limbă*; N. Sladkov: *De ce e anul rotund?* etc.

Găgăuze: F. Zanet: *Mama, Ciupicii, Răușca, Bunica, Pisica, Vaca, Bugeacul*; C. Vasiloglo: *Profesoara, Masa, Lupul și oița*; P. Cebotari: *Mieluțul*; M. Chiose: *Cîinele, cocoșul și vulpea*; D. Tanasoglo: *Mama* etc.

Bulgărești: L. Mileva: *Разходка в гората*; K. Hristov: *Зима иде*; E. Pelin: *Хе, шейница моя малка*; A. Caraliicev: *Сърната и лозата*; I. Vazov: *Песента на синчеца*; S. Drinov: *Минзухарко братко*; J. Stubel: *Марменици, Братче и сестриче, Чудна къщицка, Малък Сечко*; poveștile populare bulgare *Косе Босе, Житената питка, Вълкът и седемте козлета, Болен здрав носи, Дядо и ряпа* etc.

Pentru copiii de vîrstă mare:

Românești: E. Bucov: *Mărul*; P. Cărare: *Ce culoare are vîntul, Broscuța curajoasă*; A. Ciocanu: *Drum de țară*; G. Coșbuc: *Poveștile găștei, Cîntecul*; I. Creangă: *Fata babei și fata moșneagului, Punguța cu doi bani, Ursul păcălit de vulpe, Pupăza din tei*; L. Damian: *Tata*; L. Deleanu: *Zăpăcilă*; A. Donici: *Greierul și furnica, Musca la arat*; I. Druță: *Împreună, Șaga, Bobocel*; I. Filip: *Norul*; D. Gabe: *Fratele, Tata*; G. Gheorghiu: *Neastîmpărații, Înfloresc trandafirii, Bună ziua... Mulțumesc... La revedere...*; G. Malarciuc: *Într-o iarnă, O dată iarna*; D. Matcovschi: *Primăvara a venit*; F. Mironov: *Soare cu dinți, Cîntecul*

trenuțului; I. Pas: *Puișorul și vulpea*; A. Scobioală: *Cartea Dănuței, Pîine proaspătă*; C. Teodorescu: *Hoțul*; S. Vangheli: *Cușma lui Guguță, Băiatul din coliba albastră, Balade, Aventurile lui Guguță, Ministrul bunicului, Primiți colindătorii?, Guguță – căpitan de corabie, Privighetoarea, Pantalonia – țara năstrușnicilor, Ghiocelul, Copăcelul, Banca lui Guguță*; I. Vatamanu: *Cum înmulțim?, Ramii, Scrisoare bunicii*; Gr. Vieru: *Pîine cu rouă* etc.

Ucrainene: I. Franko: *Pisica, Iepurele și ariciul*; N. Zabala: *Despre fetița Marinca*; O. Ivanenko: *Poveștile vulpii, Acritură*; O. Pcilka: *Motănașul, Iepurașii și băieții*; M. Koțiu-binskii: *Ialınca, Doi ieduți, Ivasic și Tarasic*; I. Zabanațki: *Ieduții sălbătici*; B. Grincenko: *Drăguțele, La libertate* etc.

Rusești: L. Tolstoi: *Bunicul și nepotul, Pisicul, Doi prieteni*; C. Ușinskii: *Vulpea Patri-cheevna, Vîntul și soarele*; N. Artiuhova: *Fricoasa*; V. Bianki: *Vulpoiul șmecher și rățușca deșteaptă*; E. Blaghinina: *Să stăm în liniște*; V. Dragunskii: *Prietenul din copilărie*; S. Mi-halkov: *Cățelușul meu*; N. Nosov: *Pălăria vie, Terciul lui Mișka*; E. Uspenskii: *Crocodilul Ghena și prietenii săi*; C. Ciukovskii: *Necazul Fedorei*; R. Seff: *Cine iubește cîinii*; M. Pliățkovskii: *Calul bun* etc.

Găgăuze: T. Zanet: *Toamna, Iarna, Anul Nou, Primăvara, În grădina vecinului, Măgă-rușul*; D. Tanasoglo: *Îndrumare*; F. Marinoglo: *Ariciul, Disputa* etc.

Bulgărești: G. Barabarov: *Годинки на радостта*; N. Stoianov: *poezii pentru copii*; R. Bosilek: *Родна реч*; A. Karaliicev: *Неволята, На лъжата краката са къси, Галената дъщеря*; E. Pelin: *Ян Бибиян*; povești populare bulgare: *Бърза работа, Дядовата ръкавичка, Отишла баба за дрени, Заенце Баенце, Болен здрав носи* etc.

Texte pentru a-i ajuta pe copii să cunoască mai bine Republica Moldova

Pentru copiii de vîrstă mijlocie:

Românești: V. Alecsandri: *Sfîrșit de toamnă*; V. Berestov: *Casa pădurarului*; D. Botez: *Toamna, Copacul de lîngă casă*; P. Boțu: *Acasă*; A. Busuioc: *Domnița*; I. Cîrchelan: *Frații*; O. Cazimir: *Țara mea*; P. Cărare: *Cine sînt prietenii tăi*; V. Cocetov: *În țara mea natală*; N. Dabija: *Strămoșii, Dacii, Nasc și la Moldova oameni, Daciada*; L. Damian: *Două su-flete*; L. Deleanu: *Piticii cu cizme albe*; C. Dragomir: *Omul harnic*; M. Gaitan: *Patria*; V. Romanciuc: *Patria, Casa părintească*; V. Roșca: *Făt-Frumos*; O. Rudeaghina: *Moldova – patria mea*; S. Vangheli: *Copacul*; I. Vatamanu: *Patrie, Moldova, mărgea de foc*; Gr. Vieru: *Pîinea mamei, Patria, Plaiul meu* etc.

Ucrainene: O. Medvedenko: *Pămîntul nostru, Mă grăbesc la casa părintească* etc.

Găgăuze: M. Chiosea: *Pîinea, Soarele, Bugeacul*; T. Zanet: *Bugeacul*; C. Vasilioglo: *Cît este de frumos, Mama, Urătură, Primăvara în Bugeac*; D. Tanasoglo: *Mama* etc.

Bulgărești: P. Burlac-Valkanov: *placheta Моя южна равнина*; G. Barabarov: *Родина* etc.

Pentru copiii de vîrstă mare:

Românești: V. Alecsandri: *Doină, Concertul în luncă*; L. Blaga: *Hronicul și cîntecul vîrstelor* (fragmente); D. Cantemir: *Descrierea Moldovei* (fragmente); P. Cărare: *Moldovezii în cer*; A. Ciocanu: *Băiețelul din geamul albastru, La Nistru, Drum de țară, Casa*; N. Costenco: *Rapsodia Basarabiei*; E. Dragoș: *Toamnă, Tricolorul*; M. Eminescu: *Făt-Frumos din lacrimă, Crăiasa din povești*; G. Gheorghiu: *Fata și soarele*; I. Hadîrcă: *Cetățile albe*; I. Vatamanu: *Bătrînul și țara lui, Ploile tale, Moldovă*; L. Lari: *Țara noastră, Pîine*; G. Malarciuc: *În pădurile Tigheciului*; D. Matcovschi: *Cu limba noastră, Patria*; A. Roșca: *Veverița-Rița*; A. Scobioală: *Pîine proaspătă*; N. Stănescu: *Patria noastră, Sentimentul de Patrie*; A. Suceveanu: *Ultimul zimbri*; G. Topârceanu: *Balade vesele și triste*; Gr. Vieru: *Satul nostru, Acasă, Casa mea* etc.

Ucrainene: O. Medvedenko: *Mă grăbesc la casa părintească* etc.

Găgăuze: C. Vasilioglo: *Cosițele, Cît este de frumos, Mama, Urătura, Primăvara în Bugeac*; T. Zanet: *Iarna, Primăvara*; M. Chiosea: *Pîinea, Tu ești lealea, Soarele, Bugeac* etc.

Bulgărești: P. Burlac-Valkanov: placheta *Моя южна равнина*; G. Barbarov: culegerea de povestiri *Рязка по вратата, Родина*; N. Stoianov: *Азбучни стихотворения* etc.

Texte pentru memorizare**Pentru copiii de vîrstă mijlocie:**

Românești: V. Alecsandri: *Oaspeții primăverii* (prima strofă); G. Blănaru: *Du-mă, trenule*; A. Busuioc: *Viteazul Nățăfleață*; O. Cazimir: *Trei rățuște*; P. Cărare: *La revedere, păsări călătoare*; A. Ciocanu: *Care-i anotimpul?*; Gh. Ciocoi: *Cartea*; L. Deleanu: *Vine iarna, Cît e ora?, Cînd voi fi ca tata meșter*; C. Dragomir: *Casa noastră*; E. Dragoș: *Sora mai mică*; I. Vatamanu: *Moldova*; I. Filip: *Floare pentru mămica, Căluțul, Spicul cu prietenii lui*; M. Garaz: *Ghiocelul*; G. Gheorghiu: *Brad de munte*; F. Mironov: *Soare cu dinți*; V. Orlov: *Pisicuța tristă, Păpădia, Cocorul, Norul, Cîntecele pădurii*; I. Rainis: *Bunelul și merele*; V. Romanciuc: *Patria, Primul pas, Trenul*; Gr. Vieru: *Tata, Copacul, Plugușorul, Spicul, Mielul și melcul* etc.

Ucrainene: P. Kovali: *Clopoței de pădure*; P. Voroniko: *Aricelul șmecher, Teiul*; A. Kostetki: *Mama Soarelui*; V. Lodijeț: *Dintele șmecher*; M. Poznanaskaia: *Plouă* etc.

Rusești: Z. Alexandrova: *Cîntecul de iarnă*; I. Tokmalova: *Ca pe deal*; A. Barto: *S-au aranjat fetele în cerc...*; E. Blaghinina: *Iată așa e mama, Nu mă deranjați cînd muncesc*; B. Zahoder: *Constructorii*; S. Marșak: *Mîngea, Dormitul și Căscatul*; E. Moșkovskaia: *Nu mă voi teme*; P. Voroniko: *Haine noi* etc.

Găgăuze: C. Vasilioglo: *Cartoful, Mărul, Prāsada, Ajutorul*; T. Zanet: *Patria, Ploaia* etc.

Bulgărești: E. Bagreana: *Мартеничка*; V. Paspaleeva: *Цан-цан ръчички*; L. Mileva: *Рожден ден*; Ț. Țercovski: *Прела баба, Сурва година*; T. Simionov: *Сурва, сурва година*; M. Lakatnik: *Залъгалка*; G. Strumski: *Обич*; I. Ghenov: *Мила моя мамо*; V. Stoianov: *Най-добричка* etc.

Pentru copiii de vîrstă mare:

Românești: V. Alecsandri: *Sfîrșit de toamnă, Oaspeții primăverii*; T. Arghezi: *Zdreanță, Inimă de cîine*; O. Cazimir: *Cățelușul șchiop*; P. Cărare: *Fulg de nea, Telefonul, Mîndre păsări călătoare, Luci, soare, luci!*; A. Ciocanu: *Casa*; G. Coșbuc: *Iarna pe uliță*; L. Deleanu: *Vă rog să nu mă deranjați, Batista, Meșterița*; C. Dragomir: *Făt-Frumos, Țurțurii*; M. Eminescu: *Ce te legeni..., Somnoroase păsările, La mijloc de codru des, Revedere*; N. Esinencu: *Pace, Zăpada*; E. Farago: *Motanul pedepsit*; I. Filip: *Ursul, Morarul, Cip-cirip*; B.P. Hasdeu: *Bradul*; L. Lari: *Pîinea*; D. Matcovschi: *Micul cosmonaut*; F. Mironov: *Cîntecul locomotivei, La revedere, grădiniță*; V. Romanciuc: *Primul dinte*; V. Roșca: *Ia seama*; V. Rusu: *Cărticica*; A. Suceveanu: *Ramul păcii, Clopoțelul*; I. Vatamanu: *Ideal*; Gr. Vieru: *Țara mea, Mama, Cîte litere știi?, Două mere, Mulțumim pentru pace, Pisicul la școală, Bunica, Copacul, Ploaia*; L. Vlădescu: *Papucii* etc.

Ucrainene: M. Riliskii: *Muștele albe*; P. Ticina: *Curge apa din ogradă*; L. Ukrainka: *Cîmpul verde*; P. Voroniko: *Cît de multe știi eu* etc.

Rusești: A. Pușkin: *Vîntul pe mare...*; A. Pleșceev: *Grădinița mea*; I. Surikov: *Iarna*; P. Voroniko: *Mai frumos ca plaiul natal nu este nimic*; E. Trutneva: *Bradul*; L. Kvitko: *Mîinile bunicii*; A. Barto: *Uti-uti*; I. Akim: *Pîinea de secară*; E. Serova: *Vîntul a întrebat...*; G. Boiko: *Iepurașul*; V. Berestov: *Zboară*; S. Marșak: *Doamna a dat la bagaj* etc.

Găgăuze: G. Gaidarji: *Plaiul natal*; T. Marinoglo: *Partea, Rîndunica, Ariciul*; P. Cebotari: *Mielușul, Soarele, Bugeacul* etc.

Bulgărești: L. Karavelov: *Хубава си, моя горо*; P. Slaveikov: *Татковина, Малък Пенчо, Молитва, Училище, Аз съм българче*; I. Vazov: *Овчар*; V. Stoianov: *Баба иде*; S. Drinov: *Минзухарко, братко*; E. Pelin: *Лясто-лясто-лястовичко*; P. Bosilek: *Родна стряха*; D. Gabe: *Мартеница*; E. Bagreana: *Първите уроци*; I. Stubel: *Чудна къщичка*; A. Razŭvetnikov: *Пролет, Сънчо*; C. Malina: *До мама и татко* etc.

Muzica popoarelor din Republica Moldova**Repertoriul de piese muzicale pentru audiție**

Autori din Moldova: *Marșul păpușilor mecanice* (B. Dubossarski); *Hora, Sîrba* (folclor); *Hai, Rița* (folclorul copiilor); *Cîntec de toamnă, Moldova* (M. Ungureanu); *Vals* (E. Mamot); *Moldova, floare rară, Casa noastră, Moldovioară, floare rară* (I. Macovei); *Ce bine e, Cîntec de leagăn, Vine toamna, vine* (E. Doga); *Toamna* (D. Radu); *Doi cocoși* (I. Țibulschi); *Moldova frumoasă* (Z. Teaci) etc.

Autori ucraineni: *Подолнячка* (melodie populară prelucrată de L. Revuțki); *Сни, моя дитино* (I. Stepovoi); *Котик сіренький* (cîntec popular prelucrat de M. Verikovskii); *Два півні* (cîntec popular prelucrat de M. Kompanieț) etc.

Autori ruși: *Котик заболел, Котик выздоровел* (A. Greceaninov); *Детская полька* (M. Glinka); *Плач куклы* (T. Popatenko); *Марш оловянных солдатиков* (P. Ceaiikovskii); *Клоуны* (D. Kabalevskii) etc.

Autori găgăuzi: *Imnul Găgăuziei, Ai Comrat* (M. Colța); *Plaiul natal* (G. Gaidarji); *Brosuța, Moșul și cocoșul* (D. Tanasoglo); *Greierașul* (cîntec popular găgăuz); *Ieduțul* (cîntec popular găgăuz); *Vesel dansează găgăuzii* (cîntec popular găgăuz) etc.

Autori bulgari: *Едно картофче* (C. Țibulka); *Дядо Коледа и джуджетата* (B. Tricikov); *Песен за пръстите, Деца и кокиче* (I. Kolev); *Чук, чук, яйчице, Кой може тъй?*, *Лястовичка* (B. Tricikov); *Баба, Рак и жабок* (A. Tanev); *dansurile Бъчванка, Мари момиченце, Пиано, Тъпан, Гайда, Танц на патетата*; *Оловни войници* (P. Hadjiev); *Скарали се две петлета* (P. Hadjiev) etc.

Repertoriul de cîntece

Autori din Republica Moldova: *Furnica, Hai la dans, Ce visezi, brăduțule?* (D. Radu); *Casa noastră, Pitpalacul, Educatoarea, Toamna* (I. Macovei); *Toamna* (D. Blajinu); *Pînița, Păsărica* (A. Tamazlicaru); *Mergem cu colindatul, Căsuța mea, Colinda de Crăciun, La școală* (M. Ungureanu); *Albinuța* (P. Rusu); *Sorcova, Paparudă-rudă* (folclor); *Melc, melc, codobelc, Cărăbușul, Susai, Moșul și cocoșul, Rață-rățușcă* (folclorul copiilor); *Sosirea rîndunicii* (D. Voiculescu); *Greierașul, Izvorașul, Bun-rămas* (Z. Tcaci); *Dansul florilor* (A. Ranga); *Căsuța din pădure* (I. Nicorescu); *Fluturașul, Albinuța* (folclor) etc.

Ucrainene: *Бім-бом* (folclor, prelucrare de I. Stepovoi); *Зозулька* (melodie populară prelucrată de I. Mihailenko); *Вийди, вийди, сонечко* (melodie populară prelucrată de L. Revuțki); *Веснянка* (melodie populară, versuri G. Grinevici); *Дубарик* (cîntec popular), *Adio, toamnă* (D. Savca) etc.

Rusești: *Во поле береза стояла, Начинаю танцевать, Скачет, скачет воробей, Заинька, попляши* (folclor) etc.

Găgăuze: *Melc, melc; Ploița, Luna, Fluturașul, Cărăbușul, Albina, Furnica, Iepurașii, Aricii, Cloșca, Am înghețat; Iarna, Cîntecul de Crăciun, Ghiocelul, Barza, Cîntecul de primăvară, Vara, Albinuța, Fluturașul, Limba maternă* (P. Russu); *Ajutorul, Tata, Mama, Ursul, Lupul, Gînsacul și cîinele, Fluierul, Soarele, Bugeacul* (M. Kolsa) etc.

Bulgărești: populare: *Приспивалка, Слънце грее, дъжд вали, Скачок скача по поле, Щбляк се вие, Мама* (muzică de L. Nikolov, cuvinte de I. Ghenov); *Гъбка* (muzică de L. Lesicikov, cuvinte de V. Kovacev); *Дойди, Сънчо, от горица* (muzică de K. Șopov, text folcloric); *Прекрасная Стоянка* (melodie populară); *Нам Господь тебя послал, Голубь воркует в саду, С Новым годом!* (cîntece populare); *Ты пруди скорее, сон-дремота* (cîntec de leagăn) etc.

Armenești: *Сă cîntam în armeană, Constructorul, Мама mea, Пăпуша-clovn, Cîntecul potîrnichii, Ding-dong* (folclor) etc.

Germane: *Cîntăm împreună, Cîntec contra supărării, Cîntecul împotriva fricii, Cîntecul de leagăn al tatei, Broasca* (folclor); *Anotimpurile* (melodie populară prelucrată de T. Potapenko) etc.

Mișcări muzical-ritmice (exerciții, dansuri populare, hore)

Românești: *Moldoveneasca, Sîrba, Ostropățul, Hora, Alunelul, Ciobăneasca, Foaie verde busuioc, Călușarii, Călărețul, Jocurile iezilor* (melodii populare); *În poiană* (O. Negruță); *Mergem vesel să dansăm* (M. Ungureanu) etc.

Ucrainene: *Змінний крок, Танець хлопчиків з сопілками, Аркан, Танець дівчаток з хустками, Ой, гарная, гарна, Запрошення, Кривий танець* (folclor); *Гоначок* (G. Petrițkii); *Танець з бубнами* (folclor, prelucrare de M. Verikovskii) etc.

Rusești: *Кадриль, Приглашение, Ах ты, береза* (folclor); *Круговая пляска* (melodie populară, prelucrare de S. Razorenov); *Пошла млада за водою* (horă, prelucrare de V. Agafonnikov); *Парный танец* (E. Tiliceeva) etc.

Găgăuze: *Cadînja, Hora din grădină, Ciobanul și mieii, Ploaia, Mîină în mîină, De iarnă* etc.

Bulgărești: *Хоро, Ръченица, Пръстен, Куцата, Права Лазарица, Танец Буенец, Картала* etc.

Rome: *Jocul țigănesc, Ceardașul țigănesc, Țigăneasca* etc.

Germane: *Valsul fulgilor* (folclor) etc.

Pentru interpretare la instrumentele muzicale pentru copii

Românești: *Hora* (melodie populară); *Muzicanții* (M. Ungureanu); *Xilofonul* (D. Radu); *Soarele* (I. Macovei); *Licurici, Arici-pogonici, Lie, lie, păpădie, Ceata, ceata, Floarea, Veu-circubeu, Auraș-păcuraș, Cîntec de leagăn, Soarele* (din folclorul copiilor) etc.

Ucrainene: *Ой, лопнув обруч, Два ведмеді* (folclor); *Печу, печу хлібчик* (folclor, se interpretează la țambal); *Щедрик-ведрик, Кума, кума, що варила?* (I. Stepovoi) etc.

Rusești: *Птички* (E. Tiliceeva); *Андрей-воробей* (folclor, prelucrare de E. Tiliceeva); *Новогодняя полька* (A. Aleksandrov); *Маленькие музыканты* (V. Semenov); *Сорока-сорока* (folclor, prelucrare de T. Popatenko); *Танец маленьких лебедей* (P. Ceaiikovskii); *Дождик* (folclor, prelucrare I. Slonov) etc.

Găgăuze: *Moara* (melodie populară); *Cărăbușul* (melodie populară); *Fluturașul* (melodie populară); *Ziua* (melodie populară) etc.

Bulgărești: *Лъвчо* (D. Paliev); *Тръгнал кос* (melodie populară); *Зеленчуци който не яде* (melodie populară); *Прочула се Рада* (melodie populară) etc.

Jocuri muzicale

Românești: *Vulpea și cocoșul, Mama la plăcinte face, Jocuri cu panglici, Vino, ploaie, pe la noi* (G. Ritenso); *Rîndunică, rîndunea, Vînătorul și iepurele, Cărăbușul, Batista* (aranjament de A. Tamazlîcaru); *Barza și broasca, Împăratul și voinicii, Pălăria și un mincinos, Palatul, Paparuda, Cine joacă Lăzărețul, Drăgaicele* (din folclorul copiilor); *De-a baba-oarba, Ghici al cui e glasul* (C. Rusnac); *De-a paiul* (I. Păcuraru); *Capra și ieziișorii, Ecoul* (I. Macovei).

Ucrainene: Доцик, Непустимо, Перепілочка, Подоляночка (melodii populare); Підемо в ліс (folclor); Мак (cîntec popular, prelucrare de M. Lîsenko); Ой, нагорі жито (cîntec popular, prelucrare de C. Stețenko) etc.

Rusești: Гуси-лебеди, Заря, Каравай, Горелки; Будь ловким (N. Laduhin), Ици игрушку (melodie populară, prelucrare de V. Agafonnicov), Ловушка (melodie populară, prelucrare de N. Sidelnicov), Займи домик (muzica de M. Maghidenko), Узнай по голосу (E. Tiliceeva), Найди себе папу (T. Lomova) etc.

Găgăuze: Kur-kur, babu (D. Tanasoglu); Keciĵik, Cekirgä (M. Colța) etc.

Bulgărești: Весели дрънкалки (muzică de I. Kolev, cuvinte de D. Vasileva); Тъй люлеем (muzică de N. Nikolaev, cuvinte de D. Vasileva); Аз имам (muzică de I. Kolev, cuvinte de K. Malina); Бешика (joc muzical popular); Горе-долу (muzică de N. Nikolaev, cuvinte de D. Vasileva); Гуси, гуси, бабо, Трите цвята (muzică de B. Karadimcev, cuvinte de A. Petrov); Невидимата тонка (muzică de B. Karadimcev, cuvinte de A. Petrov) etc.

Armenești: Sticletele, Iepurașul etc.

Germane: Vifor-viforniță, Vino la noi (E. Notdorf); Anotimpurile (folclor, prelucrare de T. Popatenco); Înapoi în cerc (cîntec popular, prelucrare de V. Popova), Unu, doi, trei, patru, cinci etc.

NE JUCĂM ÎMPREUNĂ

Jocurilor destinate interacțiunii dintre copii

Cum te cheamă? Rostește numele tău cu afecțiune. Să facem cercul. Mișcarea în cerc. Ne aranjăm în perechi. Sculptorul. Pompa. Ghici cine a ieșit? Eu îți dau un cadou. Spune povestea. Da sau Nu? Mașina de dactilografiat. Telegrama. Ne pregătim împreună. Cuvîntul din cîntec. Motanul care se plimbă de unul singur etc.

Jocuri de rol

Familia. Familiile noastre locuiesc în apropiere. Vecinii noștri. Magazinul. Supermarket-ul. Venim în oșpeție. Primim oaspeți. Ziua de naștere. Spitalul. Policlinica. Frizeria. Salonul de frumusețe. Casa de modă. Șoferii. Marinarii. Circul. Atelierul. Excursiile. Ospătăria. Biblioteca. Școala. Salvatorii. Cosmonauții. Agenția de publicitate. Grădinița. Teatrul. Garajul etc.

Jocuri-dramatizări

Concomitent cu tematicile de bază indicate pentru dramatizări în curriculum, se recomandă folosirea unor opere din literatura clasică și modernă propuse în capitolul *Literatura pentru copii despre Republica Moldova* etc.

Numărători, cimilituri, cîntecele

Românești: *Unu, doi, trei, patru, m-am pornit cu căutatu, Oceanul liniștit, An-tan-tichi-tan, Numerele (numărători); Ala, bala, portocala (cimilitură); Ce am? (tras la sorți), Într-o călimară (cîntecel); Pe o cutie de ciocolată, Stan și Bran, Unul merge, Iepuraș cu coada scurtă, Mama la plăcinte face (versuri) etc.*

Ucrainene: *Бродить кіт по траві..., Тікав заєць через ліс..., Зайчик, зайчик, побігайчик..., Я куплю собі дуду..., Котилася торба..., Хобре-бобре, заховайся добре..., Біг пєс через овес... (numărători) etc.*

Rusești: *Катился горох по блюду..., Я куплю себе дуду..., Заяц белый... (numărători); Конь вороной остался под горой..., Ниточка или иглочка? (tras la sorți); Кто засмеется..., Первенчики, бубенчики..., Мышка, мышка... (cîntece) etc.*

Găgăuze: *О мîнă, două мîни..., Este timpul să ne jucăm..., Pocsitoarea, Gîndacul negru..., Sare-apă..., Furnicuțo, vino la noi, Vremea, Roata se rotește, Fulgerul, Moara, Unu-doi, a venit vulpea... etc.*

Bulgărești: *В небе летят гълъбета, Кой да мижи?, Ала-бала..., Мишка скърца на тавана..., Китка, китка... etc.*

Germane: *Dis-de-diminează, la ora șase..., Regenverse, Wass ist das? (numărători) etc.*

Jocurile mobile

Românești: *Campionii, Bîza, Gîște-gîște, Zi și noapte, Vîntătorul, vrabia și albina, Acul și ața, Deschide portițele, Cloșca și puii, Băsmăluța, Avioanele, Broaștele și barza, Căișorii, De-a mijatca, Apărătorii cetății, Bondarul, Suveica, Șotronul, Poștașii, Lupta cocoșilor, Cicul, Rupe lanțul, Ursul la miere, Vîntătorul orb etc.*

Ucrainene: *Перепілочка, Горю, горю, пень, Котився горішок, Ледачий Гриць, Гон-гон, Вийшли в поле косарі, Куй, куй, ковалі..., Панас, Горю-дуб, Подоляночка, Котилася торба etc.*

Rusești: *Гуси-лебеди, Обыкновенные жмурки, Палочка-выручалочка, Горелки, Пятнашки, Ланта, Малечена-калечина, Молчанка, Золотые ворота, В ручеек, Каравай etc.*

Găgăuze: *Mielul, Cocoșelul cu familia sa, Rătuștele, Lupul și mielul, Ziuă-noapte, Cloșca cu puii, Cioara, Balonul, Sülük-sülük, Böjek, Saklambaç, Karımja, Kirpilik, Kloșka, Çekirgä, Keçijik (prelucrare de D. Tanasoglo) etc.*

Bulgărești: *Подай топката, Гоненица, Замръзване, Ден и нощ, Лети, лети, Кърпа, Прескочи кобила, Криеница, Гори, гори кърпа, Перстень, Ой, Ладо, Ладо etc.*

Armenesti: *Șapte pietre, Trei pietre, Florile și briza, Jocul kîh-kîh, Jocul giuzi-topi, Jocul de-a rustopi, Pasărea și vulturul, Tu-pu-tupu etc.*

Germane: *Nu știi unde mă aflu, Plantele cresc, Pescarule, e adîncă apa?, Jocul Bass, Împăratule, cîți pași îmi dăruiești?, Aruncarea mingii de ciorap, Vaca oarbă, Alergări printre cutii etc.*

Jocuri calendaristico-ceremoniale

Românești:

De primăvară: *Alungarea iernii, Baba Odochia își scutură cojoacele, Drăgaicele, Primul curcubeu, Floriile, Duminica Mare, Mărțișorul etc.*

De chemare a ploii: *Paparudă-rudă, Caloianul etc.*

Strânsul roadei: *Cosașii, Strânsul poamei, Dogarii, La moară, Cine joacă Lăzărelul, Alunelul, Bîza, Baba-oarba, Hramul, Țurca, Toamna de aur etc.*

Urături, colinde: *Florile dalbe, Sorcova, Cu semănatul, Plugușorul, Capra etc.*

Ucrainene: *Посівання, Колядування, Киці-баба, А ми просо сіяли-сіяли, Горобець, Яцур, Гуси, На Івана-на Купала, Жайворонок etc.*

Rusești: *Ёлка наряжается (I. Akim), colindele Добрий вечер добрым людям, Коляда, коляда, отворяй ворота..., cîntece de primăvară, poeziile lui V. Berestov despre Maslenița, cîntecele de Paști, Камаринская (V. Lunin), Птичья песня (P. Nefiodov) etc.*

Găgăuze: *Colinda, Lazăr, Pipiruda etc.*

Bulgărești: *Коледа, Сурва, Цветница, Полязване, Мартеница, Ходене на Лазар, Кумичене, Буенец, Пенеруда etc.*

Dansuri-hore și jocuri cu caracter de dans

Românești: *Foaie verde busuioc, Baba mea, Hora veselă, Alunelul, Călușarii, Oițele, Fulguțele, Ciobănașul, Moara, Hoșropățul (dansuri-hore); Joacă, joacă, tînără fetiță, Într-un coș cu viorele, Luncile s-au deșteptat, Floricelele, Moșule-moșneagule, Soarele, Batista (jocuri cu caracter de dans) etc.*

Ucrainene: *Розлилися водина триброди, Ой, війтеся, огірочки, Унадився журавель, Ой, леті лазозуленька, Вишині-черешні, Май; Ой, уполіжито, Білаквочка, Старий горобейко, Цить, неплач (jocuri-hore) etc.*

Rusești: *Воробушки, Оленюшка, Лебедь, Лен, Костромушка (jocuri-hore); Проулочком, Застенком, В воротца, Челноком, Метелица (jocuri cu caracter de dans) etc.*

Tematica jocurilor amuzante (cu degetele)

Românești: *Tăpușele, tăpușele, Degețelele, Iată..., Țsta-i urs, Gîdilici, Huța-huța, Pietricelele, Călimara, Bate vîntul frunzele, Moș Andrei, Melcul, Cioara, Mărul, Profesiile, Căsuța, Musca, Degețele în lăcată, Fluturașii numărău, Ploîța, Ne jucăm cu pianul, În jurul lumii, Prin țară, Un băiețel, Șoricelul bebeluș, Colăcelul, Poezie cu numere, Gîdilici, Car-car, La mare etc.*

Rusești: *Ласточка, перепелочка, Киселек, Банька, Барашка купишь?, Утречко, Братцы, Гости, На блины, У бабы Фроси, На постой, Маланья, Перстенек, Щелчки, Коси, коса!, В копну, Воробей в гнезде, Перетяжечки, Прижми палец etc.*

Găgăuze: *Parmacıklar, Ha, sayalım etc.*

Bulgărești: *Варила мишка кашичка, Пляс, пляс, ръчички, Дай, бабо, огънче, Тумба-лумба шикалка..., Боц, боц, детенце!, Цана-цана куни... etc.*

Rome: *Inelușul la spate, Nu suna! etc.*

Modulul 3: Parteneriatul cu familia

Obiectivele generale:

- dezvoltarea relațiilor de parteneriat cu familiile tuturor copiilor;
- încurajarea părinților pentru implicare în activitățile grupei și ale grădiniței.

Deși fiecare copil este parte a societății, asupra dezvoltării sale influențează, în primul rând, membrii familiei, bunicii, alte rude. De aceea, eficiența lucrului cu copiii va depinde, în mare măsură, de eficiența lucrului cadrelor didactice cu părinții.

Anume familia determină dezvoltarea inițială a copilului, în general, și a capacității de interacțiune cu alți copii, în special. Prin urmare, este necesar de a elabora/identifica și aplica modalități optime de colaborare a instituțiilor de educație timpurie cu familia, ținând cont de specificul țării.

În Republica Moldova, nu există grădinițe care să fie frecventate în exclusivitate de copii de aceeași naționalitate. Părinții lor interacționează unul cu altul, dar această comunicare se reduce, de cele mai multe ori, la un simplu salut. În interesul copiilor, comunicarea dintre părinți merită aprofundată, ea trebuie să devină mai prietenoasă și mai diversă, misiune ce îi revine educatorului.

Pentru ca lucrul cu părinții să se încununeze de succes, trebuie să se efectueze mai întâi o cercetare sociologică (sondaje, chestionare, teste etc.), pentru a se stabili direcțiile viitoarelor acțiuni. Următorul pas va fi selectarea formelor de lucru cu familiile.

Acestea pot fi:

- Cluburi de întâlniri cu persoane interesante, inclusiv părinții. De exemplu: *Să facem cunoștință, Grădinița noastră – casă multinațională, Specificul educației copiilor în familii de naționalități diferite, Rolul tatălui și mamei în educarea viitorilor cetățeni ai Republicii Moldova, Atitudinea față de bunici în familii multietnice, Obiceiurile și tradițiile naționale, Literatura pentru copii din Republica Moldova;*
- Zilele ușilor deschise (în grupe);
- Zile, săptămâni, decade, festivaluri culturale, etnice în grădiniță, în cadrul cărora părinții să își completeze cunoștințele despre tradițiile, obiceiurile și cultura locuitorilor Republicii Moldova;
- Serate literare, distracții (care, de regulă, se organizează doar cu implicarea copiilor și pentru copii) pot fi extinse atât din perspectiva conținutului, cât și din cea a componenței participanților. Părinții pot fi antrenați direct și activ în pregătirea și organizarea unor astfel de măsuri. Tematica acestor evenimente poate fi variată: *Bine ați*

venit în ospeție, Bucătăriile naționale, Sărbătorim ziua de naștere, Trăim în pace și armonie, Limba vecinilor etc.;

- Organizarea excursiilor la muzeele etnografice și de istorie locală, vizitarea locurilor cu destinație socială și culturală;
- Organizarea cercurilor de confecționare a unor lucrări de artizanat (cu implicarea părinților);
- Confecționarea costumelor naționale pentru sărbători;
- Elaborarea de către educator a unor pliante informaționale adresate părinților, care trebuie să fie atractive, cognitive, de exemplu: *Numele copiilor noștri*, *Facem cunoștință cu familia*, *Bunicii copiilor noștri*, *Jucați-vă cu copiii de-a jocuri naționale*, *Cîntecele de leagăn* etc.;
- Întîlniri de grup cu părinții, de exemplu: *Prietenesc copiii – prietenesc familiile*. În cadrul acestora, membrii familiilor fac cunoștință unii cu alții, leagă prietenii, pot sărbători anumite evenimente, ceea ce va cimentă relațiile dintre părinți și dintre copii.

V. STRATEGII DIDACTICE

1. Metode și tehnici de învățare

Curriculumul *Cultura buneii vecinătăți* se axează pe principiile didactice și specifice de bază, care sînt corelate cu strategiile didactice de învățare. Implementarea acestuia poate fi realizată în instituție și în afara ei, în cadrul proiectării și desfășurării sărbătorilor, în lucrul cu părinții, precum și în viața de zi cu zi, presupunînd:

- 1) participarea copiilor la plimbări tematice, excursii prin localitate, ceea ce contribuie inclusiv la păstrarea și întărirea sănătății lor;
- 2) învățarea regulilor de comportare în oraș, de exemplu: *Cum să traversez strada, Ce se poate face și ce nu se poate face pe străzile orașului/orășelului/satului*;
- 3) participarea, împreună cu educatorul, la strîngerea frunzelor de pe teritoriul grădiniței, la hrănirea păsărilor (porumbei, vrăbiuțe) etc.;
- 4) realizarea unor activități de lectură a unor opere literare, articole întru dezvoltarea gustului estetic, a percepțiilor, a abilității de a purta discuții; a deprinderilor de a analiza, de a comunica, de a conversa pe marginea evenimentelor care au loc în orașul (orășelul, satul) natal, de alcătuire a povestirilor despre locurile importante ale patriei mici;
- 5) examinarea tablourilor, a imaginilor care reflectă atitudinea oamenilor față de orașul/orășelul/satul natal, față de locul de trai și care conțin secvențe legate de: plantarea arborilor și a florilor, pregătirea localității pentru sărbători etc.;
- 6) participarea în activități de planificare/proiectare soldate cu elaborarea unor reviste sau ziare despre patria mică; întocmirea hărților orașului, ale cărașurilor ecologice; alcătuirea traseelor pentru excursii prin oraș, colectarea unor imagini, felicitări, simboluri, pictograme etc.;
- 7) discutarea și alcătuirea povestirilor despre profesiile părinților;
- 8) participarea, împreună cu părinții și educatorii, la evenimentele sociale importante desfășurate în oraș; promovarea valorilor altor naționalități, alte acțiuni sociale.

Pentru a desfășura o activitate profesionistă cu copiii, însuși educatorul trebuie să știe ce înseamnă a fi tolerant și să se comporte ca atare. În primul articol al *Declarației principiilor toleranței*, adoptată de statele-membre ale ONU la 16 noiembrie 1995 la Paris și ratificată de Republica Moldova, explicația termenului se prezintă astfel:

1.1. Toleranța este respectul, acceptarea și aprecierea bogăției și a diversității culturilor lumii noastre, a felurilor noastre de expresie și a manierelor de exprimare a calității noastre de ființe umane. Ea este încurajată prin cunoaștere, deschiderea spiritului, comunicare, libertatea gândirii, a conștiinței și a credinței. Toleranța este armonia în diferențe. Ea nu e doar o obligațiune de ordin etic; ea este, de asemenea, o necesitate politică și juridică. Toleranța este o virtute care face ca pacea să fie posibilă și care contribuie la înlocuirea culturii războiului cu o cultură a păcii.

1.2. Toleranța nu e nici concesiune, nici condescendență ori indulgență. Toleranța este, mai ales, o atitudine activă generată de recunoașterea drepturilor universale ale persoanei umane și a libertăților fundamentale ale altora. În nici un caz, toleranța nu poate fi invocată pentru a justifica violarea acestor valori fundamentale. Toleranța trebuie să fie practică de indivizi, grupuri și state.

1.3. Toleranța este responsabilitatea care susține drepturile omului, pluralismul (inclusiv pluralismul cultural), democrația și statul de drept. Ea implică respingerea dogmatismului și a absolutismului și confirmă normele enunțate în instrumentele internaționale cu privire la drepturile omului.

1.4. În conformitate cu respectarea drepturilor omului, a practica toleranța nu înseamnă nici a tolera nedreptatea socială, nici a renunța la propriile convingeri, nici a face concesiuni în această privință. Ea semnifică acceptarea faptului că ființele umane, care se caracterizează natural prin diversitatea aspectului lor fizic, prin situația lor, prin felul de exprimare, prin comportamente și prin valorile lor, au dreptul de a trăi în pace și de a fi cele care sînt. Ea semnifică, de asemenea, că nimeni nu trebuie să-și impună opiniile altuia.

Conceptul de *toleranță etnică* cuprinde două dimensiuni:

1. Sistemul de valori, atitudini, stereotipuri de factură democratică, bazate pe recunoașterea principiului de toleranță în relațiile interetnice;
2. Capacitatea umană de a accepta oamenii ca purtători de culturi, conștiințe și tradiții diverse, disponibilitatea psihologică de a interacționa cu reprezentanții altor naționalități în baza toleranței și înțelegerii.

Dimensiunile enunțate pot servi drept bază pentru demersurile educaționale orientate spre formarea la copii a unei conștiințe tolerante. În acest context, este recomandabil a construi demersurile proiectate pe două direcții principale:

Prima se referă la familiarizarea copiilor cu valorile moderne ale relațiilor interetnice (*componenta intelectuală a competenței interculturale*).

A doua direcție se axează pe familiarizarea copiilor cu metode și forme concrete de interacțiune tolerantă cu reprezentanții altor naționalități, cu modalități de prevenire și soluționare a situațiilor de conflict (*componenta practică a competenței interculturale*).

Manifestarea comportamentului tolerant implică respectarea mai multor *principii*:

1. Conștientizarea calității de purtător al anumitei culturi și limbi și recunoașterea acestui drept pentru alte persoane

În *Declarația Universală a Drepturilor Omului* se precizează: „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sînt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității. Omul poate recunoaște dreptul altuia de a se mîndri cu poporul al cărui exponent este și de a-și exprima în mod deschis apartenența etnică doar conștientizînd apartenența la propriul popor, la propria cultură și limbă. Numai în oglinda altei culturi acesta poate să se pătrundă de propria cultură, să o vadă mai scilpitoare, mai vastă și mai diversă, să se simtă parte a unui întreg, păstrător și continuator al tradițiilor.

2. Lipsa dorinței de a supune pe altcineva

Putem vorbi despre toleranță numai atunci cînd partenerii nu manifestă tendința de a-l supune, de a-l suprima pe celălalt prin putere, prestigiu, bogăție sau prin forța armelor. Prin urmare, toleranța se construiește numai în baza egalității de poziții ale subiecților care interacționează. Aceasta trebuie să includă neapărat respectul pentru demnitatea fiecăruia, dreptul la existență și la păstrarea identității, a cărei manifestare poate fi limitată doar dacă este necesar pentru atingerea rezultatului acțiunilor comune.

3. Studiarea celuilalt

Întrucît toleranța se bazează pe respectul față de demnitatea subiecților care interacționează, partenerii trebuie să se studieze reciproc, pentru a descoperi valori comune, semnificative pentru comunicare. Din păcate, în societatea contemporană, atît maturii, cît și copiii, nu manifestă dorința și, mai ales, disponibilitatea de a studia o persoană, pentru a o accepta ca pe un subiect interesant și deosebit. Or, “cercetarea celuilalt” este o inițiativă care impulsionează interesul și activitatea cognitivă a copiilor, ceea ce favorizează dezvoltarea unor personalități creative. Familiarizarea copiilor cu cultura, tradițiile și modul de viață al reprezentanților altor naționalități va permite transformarea “actului de evaluare a persoanei” în unul de cunoaștere. Acest lucru presupune, la rîndul său, o căutare activă a valorilor care pot sta la baza coabitării oamenilor. Astfel se formează și capacitatea individului de a recunoaște existența și dreptul la viață și a altor puncte de vedere, opinii, percepții, comportamente, dar și a multitudinii de percepții asupra lumii înconjurătoare și de atitudini față de ea. Oamenii pot afla mai multe despre propria lor cultură prin prisma

alterității, observînd-o în oglinda celorlalți.

4. *Acceptarea celui alt așa cum este el*

Această condiție presupune ca subiecții care interacționează să nu încerce să se schimbe unul pe altul, ci să se perceapă ca un tot întreg.

5. *Accentul pe ceea ce ne unește, pe asemănări*

Pentru a realiza o interacțiune tolerantă, este important de a stabili lucrurile care îi unesc pe parteneri, dar nu pe cele care îi separă. De aceea, inițial se vor identifica caracteristicile comune și abia apoi atenția va fi fixată asupra caracteristicilor distinctive, într-un context emoțional adecvat, formîndu-se, astfel, stereotipuri etnice pozitive.

2. Forme de învățare

Formele de învățare propuse spre aplicare sînt:

- individuală;
- în perechi;
- în echipe;
- în grupuri mari;
- în grupuri mici.

Crearea condițiilor pentru activitatea individuală, independentă a copiilor, a situațiilor de învățare experiențială; stimularea, dezvoltarea și menținerea interesului copiilor sînt aspecte indispensabile unui demers instructiv-educativ de calitate.

VI. Bibliografie

1. Breben S. Metode interactive de grup. Ghid metodic. București: Arves, 2002.
2. Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova. Ed. a II-a. Chișinău: Cartier, 2008.
3. Cristea S. Dicționar de pedagogie. Chișinău-București: Litera Internațional, 2002.
4. Educație interculturală în Republica Moldova. Chișinău: ARC, 2004.
5. Educație pentru toleranță. Auxiliar didactic în ajutorul dirigintelui. Chișinău: C.E. PRO DIDACTICA, 2005.
6. Ghid de bune practici pentru educația timpurie a copiilor de 3-6 ani. București: MECT, 2008.
7. Glava A., Glava, C. Introducere în pedagogia preșcolară. Cluj-Napoca: Dacia, 2002.
8. Guțu VI. Cadrul de referință al Curriculumului Național. Chișinău: Știința, 2007.
9. Reardon B.A. Toleranța – calea spre pace. Chișinău: ARC, 2004.
10. Să ne cunoaștem mai bine. Educație interculturală pentru înțelegerea alterității. Curs opțional pentru licee, colegii și universități. Chișinău: Cartier, 2005.
11. Standardele de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere pînă la 7 ani. UNICEF, 2010.
12. Vrînceanu M., Pelivan V., Dima A., Zotea N. ș.a. 1001 idei pentru o educație timpurie de calitate. Ghid pentru educatori. Chișinău: Ministerul Educației-Centrul Educațional PRO DIDACTICA-CNETIF, 2010.
13. Осокина Т., Кенеман А. Детские народные подвижные игры: пособие для воспитателей детского сада. Москва: Просвещение, 1995.
14. Энциклопедия «Животный мир Молдавии». Насекомые. Кишинев: Штиинца, 1983.
15. Энциклопедия «Животный мир Молдавии». Птицы. Кишинев: Штиинца, 1981.
16. Энциклопедия «Животный мир Молдавии». Млекопитающие. Кишинев: Штиинца, 1979.

Resurse Internet:

17. http://www.prodidactica.md/e_resources.php3
18. <http://prodidactica.md/materials.php3>
19. scri-ianka.blogspot.com/
20. ro.wikipedia.org
21. www.moldovenii.md
22. www.moldovenii.md/ru/
23. www.didactic.ro
24. www.educator.com

ANEXA 1

GLOSAR

Artizanat – meșteșug practicat cu artă.

Atitudinea valorică a copilului față de lume – ansamblul ideilor și relațiilor selective, rezultate din conștientizarea realității sociale și a relațiilor dintre oameni.

Comunicare – ansamblu de interacțiuni între persoane pentru schimb de informații, cunoștințe, abilități.

Ecologie – știință care se ocupă cu studiul relațiilor dintre organisme și ambianța lor, la nivel de individ, populație sau comunitate.

Educație interculturală – demers educațional, realizat formal sau informal, menit să promoveze toleranța interetnică, să dezvolte spiritul de acceptare a diversității culturale, ca element esențial al societății deschise.

Etică – ansamblu de norme în raport cu care un grup uman își reglează comportamentul pentru a deosebi ce este legitim și acceptabil în realizarea scopurilor; morală.

Etichetă – totalitate a normelor de conduită în societate.

Etnie – grup uman de aceeași origine, limbă și tradiții culturale.

Etnic – referitor la apartenența la un popor; privitor la formele de cultură și de civilizație specifice unui popor.

Etnografie – știință care clasifică popoarele lumii, studiază compoziția, originea și răspândirea lor, urmărește evoluția culturii lor materiale și spirituale, moravurile și particularitățile felului lor de viață, legăturile cultural-istorice reciproce.

Experiența socială a copilului – totalitatea de cunoștințe, abilități și deprinderi de interacțiune cu realitatea socială, sistemul de atitudini față de aceasta.

Familie – 1. formă socială de bază, realizată prin căsătorie, care unește pe soți (părinți) și pe descendenții acestora; 2. totalitatea persoanelor care se trag dintr-un strămoș comun; neam, descendență.

Faună – totalitatea speciilor de animale de pe glob, dintr-o regiune, dintr-o epocă geologică etc.

Floră – totalitatea plantelor care trăiesc într-o anumită regiune a globului, într-o anumită perioadă geologică sau într-un anumit mediu.

Genealogie – ordine cronologică a ascendenței membrilor unei familii, a unui neam etc.

Globalizare – fenomen de transformare a lumii într-o unitate, care se manifestă la scara întregului glob, prin mijloace specifice.

Internaționalism – solidaritate, cooperare între națiuni, popoare, țări egale în drepturi, pe baza unor interese și vederi comune, în scopul sprijinului reciproc, al dezvoltării relațiilor politice și economice, al progresului și păcii.

Meserie – profesiune sau îndeletnicire bazată pe un complex de cunoștințe obținute prin școlarizare și prin practică, care permit celui ce le posedă să execute anumite operații de

transformare și de prelucrare a obiectelor muncii sau să presteze anumite servicii; îndeletnicirea meseriașului; calificarea profesională a meseriașului; meșteșug, meșteșerie.

Monument natural – obiect natural rar și prețios din punct de vedere științific sau estetic: pădure de munte, cascadă, rîu, peșteră, stîncă etc.

Națiune – comunitate stabilă de oameni constituită istoricește și apărută pe baza unității de limbă, de teritoriu, de viață economică și de factură psihică, manifestate în particularitățile specifice ale culturii.

Neam – totalitatea persoanelor înrudite între ele prin sînge sau prin alianță; persoană care face parte din aceeași familie cu cineva (în raport cu acesta); rudă.

Patriotism – dragoste, devotament pentru patrie și pentru popor.

Popor – comunitate de oameni care locuiesc pe același teritoriu, vorbesc aceeași limbă și au aceleași tradiții culturale.

Realitate socială – starea de fapt dintr-o societate, care relevă mediul existențial al omului.

Relicvă – obiect păstrat ca o amintire scumpă din trecut.

Rezervație naturală – o arie în care întregul cadru natural sau anumite exemplare floristice, faunistice sau geologice sînt ocrotite de lege. Sînt protejate, pentru conservarea lor, ecosisteme, specii de plante sau de animale, elemente geologice etc. de interes științific sau peisagistic.

Ritual – ceremonial, desfășurat după reguli tradiționale, cu prilejul nașterii, căsătoriei, morții, cu prilejul semănatului sau al culesului etc.

Socializare – proces de integrare socială a unui individ într-o colectivitate.

Spiritualitate – ansamblu de idei și de sentimente care caracterizează un popor, o națiune din punctul de vedere al vieții spirituale, al specificului culturii sale.

Toleranță etnică – sistem de valori și idei care se bazează pe acceptarea toleranței în cadru relațiilor interetnice; capacitatea omului de a accepta persoanele de altă cultură și tradiții, gătința psihologică de a interacționa cu ele în bază de toleranță și înțelegere.

Tradiție – ansamblu de concepții, de obiceiuri, de datini și de credințe care se statornicesc istoricește în cadrul unor grupuri sociale sau naționale și care se transmit (prin viu grai) din generație în generație, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică.

Umanitarism – concepție, atitudine de înțelegere, dragoste față de oameni.

